

KIZILELMA

PROF. DR. İSMET ÇETİN*

Türk toplumu, tarih sahnesine çıktığından beri yaşadığı medeniyet dairesi ve coğrafyadan kaynaklanan şartlar münasebetiyle sürekli askerî, kültürel ve iktisadi baskılara maruz kalmıştır. Ancak sahip olunan maddî ve manevî güç bütün baskılara karşı mücadele edilmesini, bu mücadelenin sürekli olmasını sağlamıştır. Bu mücadele ve direnç Türk toplumunu tarih sahnesinde sürekli tutuyor, onların diri kalmasını sağlıyordu. Türk toplumunun tarih sahnesinde sürekli var olmalarına sebep, insanların çevresinde toplandıkları ortak düşünce, itici güç, manevi besin kaynağı olan millî ülküleridir. Ömer Seyfeddin'in; "umumi hayatı kuvvetlendirmek, dünyadaki galiblerin üstüne çıkarmak, ona yıkılmaz bir istikbal hazırlamak" (Ömer Seyfettin1977,22)cümleleriyle ifade ettiği millî ülkü, "Büyüklik davası, yani ülkü, savaşıla elde edildiği içindir ki, insanlık tarihinde büyük savaşçıların, kumandanların ve kahramanların daima seçkin bir yeri olmuştur. Savaşlar kahramanlık ruhunu beslemiş, erdemli insanların yetişmesine sebep olmuş, destanî edebiyatı yaratmıştır... Millî ülküler, milletleri yüzyıllar boyunca ayakta tutacak enerji kaynağıdır. Fedakâr insanların çokluğu, her türlü insanî meziyetle hâkimiyeti demektir." (Atsız 1973: 18 - 19).

İnsani meziyetler, insanların ahlaki yapıları ile ölçülür. İnsanların ahlakı ise, o milletin umumi ahlâkının bir ifadesidir. Ahlaklı olmak, aynı zamanda erdem

* Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öğretim Üyesi.

Türklerin dikkat çekici ahlaki bir özelliği de utangaç bir millet oluşudur.” Türkler savaş meydanında değil, rahat döşekte ölmekten hatta ihtiyarlayıp hastalanmaktan utanırlardı.

sahibi olmak anlamındadır ve erdemli olan kişi, hem ahlaklı hem hüner sahibidir. Hem İslamî dönem, hem İslamiyet’ten önceki dönem Türk kültür çevresinde oluşan ahlaki sistem adeta Türk toplumunun genetik kodlarını oluşturur. Türk toplumunun genetik kodları ise Gök-Tanrı inancından itibaren Türk milletini üniversal devlet telakkisine götürmüştür. İbrahim Kafesoğlu; “Gök-Tanrı’dan kaynak alan üniversal devlet telakkisinin gereği olarak, asıl özelliği, karşılık beklemeden koruyucu olmasıdır. Bu ise hüküm altına alınmış insanları sevmekte temellenir. İnsan sevgisinden doğan koruyuculuk, adalet, hürriyet ve eşitlik düşüncesini getirmiştir... Beylik duygusu + insan sevgisi+ gerçekçilik şeklinde özetlenebilecek olan eski Türk düşüncesinin esaslarını ahlak prensibi yapmış kişilere alp denirdi. ...eski Türk topluluğunda debdebe, gösteriş ve servete değer verilmez, yalancılıktan da şiddetle nefret edilirdi...

Eski Türk’ün bugün de millî gelenek hâlinde devam eden “söz namustur” telakkisini ahlaki bir meziyet olarak ortaya koymaktadır... Türklerin dikkat çekici ahlaki bir özelliği de utangaç bir millet oluşudur.” Türkler savaş meydanında değil, rahat döşekte ölmekten hatta ihtiyarlayıp hastalanmaktan utanırlardı. Esir olmak, köle durumuna düşmek kadınların düşman eline geçmesi büyük utanç kaynağı idi. Şatafat içinde yaşayıp böbürlenmekten, başarılarından dolayı öğünmekten, yalan söylemekten utanırlardı. Verdikleri sözü yerine getirememekten, yalan söylemekten utanırlardı.”Yukarıda kısaca saydığımız ahlaki değerler, Türk milletinin idealini “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar, insanların törenin himayesine almak şeklinde belirlenen bu büyük dünyayı yönetme ülküsü” (Kafesoğlu1987: 131- 138) teşkil etmiştir. Bütün bu ahlaki değerler manzumesi, Türklerin İslamiyet’i kabul etmeleri ile yeni dinin getirdiği yeniliklerle teçhiz olunarak toplumu daha sağlam, daha idealiste ve daha mücadeleci bir yapıya kavuşarak günümüze kadar gelir. İslamiyet’le tanışan Türk toplumu üstün ahlak anlayışlarından dolayı olmalı ki Hz. Muhammed’in; “Türkler size dokunmadıkça siz de onlara dokunmayınız. Zira ümmetimin hâkimiyetini ilk defa Kantura oğulları (Türkler) elinizden alacaktır.” hadisleriyle hâkimiyet işaretine mazhar olmuşlardır (Danişmend 1982: 16). Türklerin ahlaki yapılarıyla ilgili birçok kaynakta bilgi bulunmakta olup, bu bilgiler Türk toplumunun yüksek ahlak sahibi olduklarına dair bilgileri muhtevidir.¹

Tarihte var olmanın sırrı birinci derecede toplumun sahip olduğu değerler manzumesidir. Değerler manzumesini topluma hâkim kılan ise dönemin inanç

yapısıyla sarmalanmış ahlak anlayışıdır. Değerler arasında var olan bir üstünlük ve önceliklerden olan ahlak (Güngör 1993: 23) üst düzeyde bir ahengin oluşumu, kişinin çevreye uyumunun zorunlu şartlarından biridir. Bu yüzden bireylerin toplumsal uyumları ve davranışları arasında bir tutarlılık söz konusu olabilmektedir (Özensel 2003: 228). Ahlak sisteminin temellendirdiği toplumsal yapının gayr-i ihtiyarî belirlediği hedefleri, ülküleri, bilinçaltına yerleşen mefkûreleri, toplumun çekirdeğini teşkil eden aileden başlar.

Aile, Türk toplumunda ilk sosyal birlik ve sosyal yapının çekirdeğidir. İslamiyet'ten öncesi Türk toplumunda hür ve erkeğin yaptığı birçok işi de yapan kadın, ailenin en büyük toplayıcı rolünü üstleniyordu. Bu sebepten kadın, toplum tarafından en çok korunan ve değer verilen ana yapıdır. Türk toplumuna dışarıdan bakıp tespitte bulunan

İbnFadlan ve Gandizî, kadının Türkler tarafından itibar sahibi yapıldığını ve onun düşman eline geçmesinin en büyük zillet sayıldığını söylemektedirler (Kafesoğlu 1987: 15-17). Aile içinde, erkek ile kadının mevki ile rolünün hemen hemen aynı olduğu; Bilge Kağan Bengütaşı'ndaki; "Tanrı Türk Milleti yok olmasın diye babam İltiş Kağan ile anam Bilge Hatun'u yükselti." cümlelerinden anlaşılmaktadır.

Türk toplumunun medeniyet değişimi süreciyle ilgili bilgiler veren Dede Korkut'ta kadınlardan bahsedilirken, kadınların savaşçılığı, binicilikteki ustalığı, sadakatleri sık sık vurgulanmaktadır. Kadınlar eserdeki sosyal konumlarına göre; eş, anne, sevgili ve yardımcı kadın tipi olarak tasnif edilir. Bunların içinde toplumun idealize ettiği tip eş ve anne tipidir (Öncül 2008).

Türk aile yapısı, Türklerin Müslümanlığı kabullerinden sonra da kendisini muhafaza etmiştir. Nizamü'l-Mülk'ün "Türkistan hakanları devlet işlerinde hatunlarla müşavere eder ve onların fikirlerini üstün tutarlardı. Türkmen padişahları (Selçuklular) da onlar gibi hatunlara büyük mevkii verirler" demektedir. Selçuklular devrinde kadınlar zaman zaman devleti yönetmişler ve "dünya Melikesi" sıfatıyla anılır olmuşlardır. Bu unvan "Cihan padişahı" unvanı ile aynı mesabededir.

Eski Türk toplumundaki özel mülkiyetle, ferdi hukukta, hürriyet ve istiklâl tutkunluğunda, insanları himayeye yönelik sosyal davranışlarda, adalet, dini tolerans anlayışlarında ve bütün bu saydıklarımızı gerçekleştirmek ve kurmakla görevli olan, devletin "baba" telakki edilmesinde Türk ailesinin prensiplerini görmek mümkündür. Zira Türk devletleri, aile ve ordu birliği üzerine kurulmuştur (Kafesoğlu 1987:17).

Türk toplumunun medeniyet değişimi süreciyle ilgili bilgiler veren Dede Korkut'ta kadınlardan bahsedilirken, kadınların savaşçılığı, binicilikteki ustalığı, sadakatleri sık sık vurgulanmaktadır.

Aileler birliği, urug kavramıyla ifade edilmekte olup, soy birliğinin bozulmadığı, yedinci kuşaktan kan akrabalığı bulunan, aynı atanın torunlarının kurduğu topluluktur (Kafesoğlu 1987: 17; İnan 1987:631-632).

Boylar, urugların bir araya gelmesinden teşekkül eden, iç dayanışmayı sağlayan ve muhafaza eden, hak ve adaleti düzenleyen, gerektiğinde silahla da olsa birbirinin menfaatlerini koruyan, kan bağına dayanan sosyal bir teşkilattir. Başında bir beg bulunmakta idi. Seçilen boy beyleri cesareti, mali kuvveti, adaleti ve çevresine karşı tutumu ile tanınmış kimseler olup aile soylarının (urugların) temsilcileri tarafından seçilirlerdi.

Boylar birliğine bodun veya budun denmektedir. Boylar, kan akrabalığın dayandıkları hâlde, budun siyasi iş birliğine dayanmaktadır. Boylar birliği olan budunlar, müstakil veya yarı müstakil olarak bulunabilmektedirlerdi. Müstakil olmayan budunlar, daha çok mahalli hususiyet gösteren bir yapıda olup, bir il (=devlet) e bağlı bulunmaktadırlar. Ancak budunlar, en güçlü anlarını "il" olduktan sonra yaşamışlardır (Kafesoğlu 1987: 21-30).

Devletsizlik, Tanrı tarafından kargınmakla aynı anlamdadır. Tanrı'nın kutlu kıldığı Türkler, bu kutluluktan dolayı tarihin hiçbir döneminde devletsiz kalmamışlardır. İl teşkilatı devlet, müstakil bir hükümdar tarafından yönetilen siyasi birliktir. İlin teşkilatının kurulabilmesi için bazı şartların yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bunlar; siyasi istiklal, vatan, millet, töre, kavramlarının varlığı ile bunların insanlar arasında adil olarak uygulanması gerekirdi (Kafesoğlu 1987: 21-30).

Türk hakan ve sultanları, padişahları, hem İslamiyet öncesi dönemde, hem İslami dönemde devletin başkanı ve milletin babası sıfatı ile Yolak ve Darü'l-adl adlı mahkemelerde bizzat halka adalet dağıtırken, beyliklerinin gereğini yerine getirmekten başka bir şey düşünmüyorlardı. Onlar, Oğuz Han veya Alper Tunga'nın varisi olmakla, hâkimiyetlerini de ilahî kaynaktan almakla kutsiyet kazanıyorlardı. Bu sebeptendir ki, bütün tarihî kaynaklarda soylarını en eski devirlere kadar götürüyorlardı.²

Türk devlet geleneğinde yönetim biçimi çoğulcu bir yapıya dayanmaktadır. Devletlerin hayatta olduğu dönemlerde, başka devletlerle karşılaştırıldığında W. Barthold'un ifadesiyle; "Şüphesiz bu Türk devletindeki zâdeganlıkazâmet, cebir ve şiddetten âri idi. Bu vaziyet herhalde demokrasi fikrinin mevcut olduğunu gösterir."

Aile, Urug, boy ve il (devlet) in sağlam teşkilatlanması bir yandan millî ideallerin ve mefkûrelerin birliğini sağlıyor, bir yandan da Türk ruhundaki dinamizm ve hürriyet fikrinden olsa gerek büyük devletlerin kurulması yanında parçalanmayı da beraberinde getiriyordu. Bu durum Osmanlı Türk Devletine kadar geliyor, Osmanlının merkezi otorite kurması sayesinde bu parçalanmalar ve boyların ayrı devlet kurmaları da engelleniyordu. Bu yapı, Türk dünya hâkimiyeti fikrinin yeniden canlanmasını sağlıyordu.

Milletin Varlık Sebebi: Kut ve Devlet

Türk düşünce sisteminde yöneticilik yetkisi, yani iktidar erki Tanrı vergisi olarak kabul edilmektedir. İlahî bir takım özellikleri haiz idareci, karizmatik lider olarak kabul edilir ve toplum tarafından tartışmasız kabul edilir. Buna sebep Tanrı tarafından verilen “kut”tur. Zira tartışmasız hâkimiyet, sarsılmaz adâlet ve adâletin sağlanması için gerekli olan töre koyuculuk ancak Tanrı tarafından bağışlanan (yarlıkanan) kut sayesinde hakan tarafından sağlanabilmektedir (Gömeç 2006: 39-45). Tanrı tarafından kutlu kılınan Karizmatik liderler toplumun buhranlı anlarında ortaya çıkar ve toplumun güvendiği, insanüstü, ilahî bir takım özellik ve niteliklere sahip olan yapıdadır. O, liderlik yaptığı toplumun değer yargılarıyla paralel değerler taşır ve toplum tarafından yegâne kurtarıcı olarak kabul edilir. Onun ilahî özelliklerle donatılmış olması ve toplumun değer yargılarıyla uyumlu, hatta onları belirleyici olması, toplum tarafından kabul görmesini sağlar ve toplumu arkasından sürükler. Bu husus en iyi açıklayan ibareler Göktürk Bengütaşlarında, Kültigin-güney yüzünde geçen, “Tanrı gibi gökte olmuş Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum. Sözümü tamamıyla işit. Bilhassa küçük kardeşim, yeğenim, oğlum, bütün soyum, milletim, güneydeki şadpıt beyleri, kuzeydeki tar kat, buyruk beyleri, Otuz Tatar... / Dokuz Oğuz beyleri, milleti! Bu sözümü iyice işit, adamakıllı dinle... Tanrı buyurduğu için, kendim devletli olduğum için, kağan oturdum. Kağan oturup; aç, yoksul milleti hep toplattım. Yoksul milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Yoksa bu sözümde yalan var mı?” cümlelerinde görülür (Ergin 2003: 12, Kafesoğlu 1980: 34).

İnsanlığın daha mutlu yaşayabilmesi, toplumun bir arada yaşama iradesi gösterme düşüncesi, Türk düşünce sistemini besleyen bilinçaltı, onun fikrî altyapısı yukarıda kısaca üzerinde durulan ve ilahî kaynaktan beslenen “kut” algısı üzerine kurulmuştur. Tarihî dönemler içinde kurulan, büyüyen, farklı coğrafyalarda varlığını hissettiren Türk devletleri, karizmatik liderler tarafında idare edilmişlerdir. Çevresine toplumun isteklerini bilen, toplumu iyi tanıyan bilim ve siyaset adamlarını da alan bu liderler, Türk kültür çevresinde bulunan bütün toplumların huzuru ve refahını sağlamak düşüncesiyle hareket etmişlerdir. Tarihin hiçbir döneminde, birlikte yaşadıkları fert ve toplumları farklı görmeyen zihniyete sahip bu lider ve çevresindeki kadro, aynı zamanda “daha iyi yönetme”, “daha mutlu bir toplum” düşüncesiyle hareket etmişler, “Kızıl Elma” idealini canlı tutmuşlardır.³

Türk milleti, öyle bir ahlakî sistem kurmuş ki, henüz semavî dinleri, özellikle daha sonra kitleler hâlinde kabul ettikleri İslamiyet’i tanımadan önce de kendi anlayışları ile tek bir Tanrı inancına yükselmişler; millî ve insanî duygularla birlikte tarih sahnesine çıkmışlar, (Turan 1979: 51) “Kızıl Elma” idealinin merkez olduğu bir hakimiyet alanı oluşturmuşlardır. Bu alan, İslamiyet’ten önce Türkistan, İslami dönemde de yakın doğu ve Türkiye merkez olmak üzere, Çin, Hindistan, Afganistan, Horasan, Batı ve Orta Avrupa, Balkanlar, İran, Kafkasya, Azerbaycan,

Anadolu, Rumeli, Irak, Suriye, Mısır, Kuzey Afrika, Arabistan, Habeşistan, Yemen, Romanya'dan Karadeniz'in Kuzey kesimleri Türklerin başlıca göç, hâkimiyet ve fetih sahaları olmuştu. Türkler, saydığımız bu coğrafi sahalarda, beylikler ve güçlü devletler kurmuşlar; geçici yurtlar ile büyük devletlere sahip olmuşlardır. İslamiyet'ten önceki dönemlerde Hun ve Gök-Türk devletleri, bundan önce Çin'de To-ba devleti, İslami dönemlerde Karahanlı, Selçuklu, Memluk devletleri geniş coğrafi alanlara yayılan güçlü devletler olup, özellikle Hun, Gök-Türk, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinin Türk cihan hâkimiyeti mefkûresinin dört büyük dönemini teşkil ettiği de bir realitedir. Avrupa Hunları, Ak-Hunlar, Hazar, Uygur ve Bulgar Türk Devletleri, Oğuz ve Karluk Yabgulukları, Müslüman İtil Türkleri, Karahanlılar, Gazneliler, Harezmi, Mısır-Suriye Memlukları, Hindistan sultanlıkları, Türkistan, Orta - Doğu ve Altınordu Hanlıkları, Timurlu, Babürlü ve Safevi devletleri de bu dört büyük Türk Cihan hâkimiyeti devirlerine rastlamakla birlikte, bunlar zamanında cihan hakimiyet şuur ve mefkûresi ya açıkça göze çarpmaz, ya da bir hatıra, bir ideal olarak hissedilir(Turan 1979:50-51).

İslamiyet'in kabulüyle başlayan yeni hayat anlayışı, özellikle Türkistan'dan batıya doğru olan Türk hareketliliği sonucunda kitleler, diğer Müslüman toplumların iltifat, destek, saygı ve hayranlıklarını kazandı ve bunları kendi millî ruhlarıyla meczederek daha da kuvvetlendiler. Türkistan, Kafkasya, Anadolu, Rumeli, Doğu-Avrupa, Karadeniz'in kuzey kesimleri ve Hindistan'ı İslam-Türk kültür ve medeniyeti alanı içine aldılar, yeni kültürel ve iktisadi hamlelerle İslam medeniyetinin ikinci yüksek devresinin idrakini sağladılar. Bu durum XVIII. yüzyıla kadar devam etti.

Selçuklu hâkimiyeti ve cihangirâne hamle sayesinde İslam'ın bu kudreti kazanması, Bizans İmparatorluğunun duraklamasına, ilkel bir düşünceye sahip, ilkel hayat yaşayan Hristiyan dünyasının telaşına sebep oldu. Bütün Avrupa "Haçlı Seferleri" ile Türk ve Müslümanlar üzerine yürüdüler. Türk kudreti karşısında hezimete uğrayan Avrupa Türk kültürünü ve İslam Medeniyetini tanıma fırsatını da buldu. Bu dönemdeki Türk hâkimiyeti bir yandan İslam Medeniyetine hayatıyet kazandırırken, bir yandan da Avrupa medeniyetinin doğuşuna vesile oldu. Bu gelişmeler sonunda Türkler, yüksek bir medeniyetin sahibi ve cihan hâkimiyeti davasının da ileri bir temsilcisi olmuşlardır.

Selçuklular devrinde yeni vatan edinme ve Haçlı seferleriyle sembolize edilen Batı akınına karşı savunma hâlinde vatan edindikleri topraklarla beraber inancın da koruyuculuğunu yaptılar. Beylikler dönemini varoluş mücadelesiyle geçiren ve vatan tuttıkları toprakları imar eden Türk toplulukları, yeni bir doğuşun muştucuları olarak belirdiler. Toplumun bilinçaltında Dede Korkut dilince; "Âhir zamanda hanlık gerü Kayı'ya dege, kimsene elerinden almaya. Âhir zaman olup kıyamet kopınca..." ifadeleriyle yer etti ve Dünya hâkimiyeti (nizam-ı alem) için varlığını sürdüren

Osmanlı Türk devleti, imparatorluk (=sömürgeci/emperyalist) karakteri göstermediğinden ne milletlerarası, ne dinler, ne mezhepler, ne zümreler arası bir mücadeleye sebebiyet vermeden insanlığa örnek bir hayat sundu. İnsanların adalet üzere yönetildiği bir zihniyet sergilenen Türk dünyasında, özellikle XVI. yüzyılda üç kıtada, çeşitli medeniyetler, kültürler, dinler, milletler üzerinde hüküm sürerken Hindistan'da Babürlü, İran'da Safevi - Türkmen hâkimiyeti, Türkistan'da Altın - Ordu'da başka Türk hanlıkları hüküm sürüyordu. Bu yüzyılda, Türk hâkimiyeti Viyana'dan Ganj'a, Atlas Okyanusu'ndan Altay'lara, Habeşistan'dan İtil vadisine ve Büyük Sahra'ya kadar yayılıyordu. Kimi zaman Türk millî kültüründen gelen yerli ve millî anlayış, kimi zaman "Himaye altındaki kimse himâye eden gibidir, ne zulmeder ne zulmedilir." ifadesinde olduğu gibi Medine sözleşmesinden alınan unsurlar devlet çatısı altında yaşayan her kes ve her kesimi, inanç ve milliyet ayırımı gözetmeksizin bir arada yaşamasını sağlıyor, bu sebepten de bu asra "Türk Asrı" adı veriliyordu.

Bu yüzyılda,
Türk hâkimiyeti
Viyana'dan
Ganj'a, Atlas
Okyanusu'ndan
Altay'lara,
Habeşistan'dan
İtil vadisine ve
Büyük Sahra'ya
kadar yayılıyordu.

XVII. yüzyıla gelindiğinde yeni bir devletin habercisi sayılabilecek sarsıntılar, doğum sancıları ortaya çıkıyor ve duraklamayı ârizî sayıyor, nesilden nesile intikal eden millî heyecan, Osmanlı Devleti'nin "Devlet-i ebed müddet" yaşayacağına inanıyor, Millî mücadele döneminde çevrede bulunan milletler düşman olarak rol alıyor, Anadolu toprağının her karışında cephelemler açılıyor, bütün bu şartlar altında devlet azametine uygun destanlar ile yerini yeni bir devlete bırakıyordu. Türkiye'nin doğuşu nasıl bir mefkûrevî kudrete sahip olduğunu gösteriyordu.

Oğuz Han'dan başlayarak Kürşad, Bilge Kağan, Selçuk Bey; Osman Bey, Mustafa Kemal Atatürk gibi Türk millî kahramanları (Atsız 1973: 174- 176) çevresinde oluşan millî şuur, Türk'ün önce kendine, sonra cihana hâkim olma mefkûresini beraberinde taşımıştır. Bu itibarla, tarihî dönemlerde Millî mefkûre "Kızılma" olarak adlandırılmış ve toplum bilincinde var olmaya devam etmiştir.

Kızılma, bir altın küre ile sembolize edilip bazen zaferin işareti, bazen hâkimiyetin, bazen de fethedilmek üzere hedef seçilen topraklar olarak bilinmiştir. Ulaşılmak istenen hedef, âdil bir yönetim kurma arzusudur. Buradan ülkülerin, Kızılma kavramında sembolleştiğini anlaşılmaktadır. Niçin bu sembolün Kızılma olduğunu Nihal ATŞİZ şöyle izah etmektedir: "Bu addaki saflık ve tabiiyet, Türk ülküsünün çok eski olduğunu göstermek bakımından manalıdır. Kızılma adı, ülkünün aydınlardan önce halk arasında doğduğunu gösterse gerektir."

Kızılma kavramının Türk milleti tarafından kolektif bir bilinçle oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Kızılma kavramının Türk milleti tarafından kolektif bir bilinçle oluşturulduğunu söylemek mümkündür. Bu farklı dönemlerde farklı anlamlar yüklenmesinden anlaşılmaktadır. Zira her dönem kendi şartlar içinde Kızılmaya bir anlam yüklemiştir. Her medeniyet değişikliğinde yeni anlam kazanan Kızılma, İslamiyet öncesi dönemde “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar olan coğrafyaları fethetmek” iken İslamiyet sonrasında “Dünyaya nizam vermek ve ila-yı kelimetullah için çalışmak” anlamlarını yükledi. Buradan anlaşılmaktadır ki; Kızılma millî bir ülkü

olarak görülmüş ve bunlara ulaşmak Türk Milleti’nin ortak amacı hâline gelmiştir.

Doğudan batıya her toprak parçasını vatanlaştırma, dünya devleti düşüncesi, Türklerin devlet anlayışının temelinde vardır. Bunun ilk örneği Oğuz Han Destanı’nda görülmektedir. Oğuz Han’ın, babası Kara Han’ın ölümünden sonra devletinin iç meselelerini hâledip “altın evin” kurulmasını sağlaması; otağına “altın küre”yi koydurması anlamına gelir ki, bu bulunduğu bölgenin hâkimi anlamındadır. Bundan sonra fetihlere başlayan Oğuz Han, Çin ve Maçın’i ülkesine katar. Burada dikkate değer olan Çin’in “Kızılma’ olarak telakki edilmesidir (Karatay 10-12). Oğuz’un Torunlarından DibYavkuy Han’ın, “Ceddimiz Oğuz, bu kadar ülkeyi nasıl almıştır; nereden nereye kadar zapt etmiştir?” sorusuna verilen, “Güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar” cevabı dönemin Kızılma düşüncesini işaret etmektedir.

Dünya devleti düşüncesi Hunlar döneminde de kabul görmektedir. Atilla, Roma’dan kendisine İmparator denilmesini istiyordu. Zira Kuzeyli toplumlarca da kutsal sayılan Ares Kılıcı, Atilla’dadır. Atilla, bu durumun Tanrı’nın emri olduğunu düşünüyor ve dünya hâkimiyeti kurmaya çalışıyordu.

Türkistan’da dağınık hâlde yaşayan Türk gruplarını bir araya getirme gibi siyasi bir düşünceye sahip olan Gök-Türk Devleti, Türk grupları arasında kültür birliğini sağlamaya da çalışmakta idiler. Burada, genel anlamda Türk yurdu olarak anılan Turan İli, 19 yüzyılın son dönemlerinden itibaren “Turan Devleti” fikrine dönüşmüş, muhtemeldir ki, düşünce temelleri de Gök-Türkler dönemindeki bu birlik oluşturmuş olsun. İşte, Türk birliği fikrine dayanan “Turan Devleti” fikri, Gök-Türk devletinde gerçekleşmiş ve farklı toplumların siyasî mutabakat yoluyla bir arada yaşama iradesi sergileyebilecekleri düşüncesi Türklerin en önemli ve örnek başarılarından biri olmuştur.⁴

Batı yönünde olduğu düşünülen Kızılma, dinamik, mücadeleci bir hayata sahip, inanmış Türk insanını bu yöne doğru çekiyordu. Karahanlılar Müslüman olduktan sonra da “Kızılma” efsanesi bariz olarak kendisini hissettirir.

Kut, Tanrı tarafından çeşitli vasıta ve çeşitli biçimlerde verilir. Kimi zaman Ergenekon Destanı'nda olduğu gibi Gök-Böri yol gösterici olur, kimi zaman Ahmet Yesevî'ye Hz. Muhammed'in emanetini veren ArıstanBab (Arslan Baba), kimi zaman Oğuz nesline gönderilen İrkıl Hoca ve Korkut Ata figürleri vasıtasıyla kut kişide belirir. Selçuklu Başbuğu Tuğrul Bey de Baba Tahir rehberliğiyle adeta şahsiyet bulur.⁵

Dandanakan Savaşı'ndan (1040) sonra muzaffer olan Tuğrul Bey, kendisinin Oğuz Han neslinin devamı olduğunu belirterek İslam dünyasının hâkimiyetinin kendilerine ait olduğunu bütün dünyaya ilan ediyor ve Türk hâkimiyet alâmeti olarak bilinen ok ve yaydan müteşekkil tuğrasını, fermanların altına koyuyordu. Tuğrul Bey'in Kızılelması Batıdadır.

Onun hedefi Anadolu'ya ulaşmaktır. Bunun için Anadolu taraflarına akınlar ve göçler başlar. İslam memleketleri bundan çekinir ve bu endişelerini Tuğrul Bey'e ulaştırırlar. Tuğrul Bey herkese şu cevabı verir; "Benim milletim pek çoktur ve bu memleketler onlara kâfi gelmiyor."

Çeşitli coğrafyalarda dağınık hâlde yaşayan Türk boylarını bir araya toplayan Tuğrul Bey muhteşem bir devlet kurdu ve Müslüman Türklere dünya hâkimiyetinin yolunu, yeni bir medeniyet kapısı, İslâm âlemine de kurtuluş ve nizam yolunun açılmasını sağladı. Fahreddin Curcâninin ifadesiyle; "Sultan Tuğrul Bey, şarktan güneş gibi doğup Turan'dan İran'a geldi."

Sultan Alp Arslan'ın saltanat dönemi Türk tarihinin en parlak dönemlerinden biridir. Alp Arslan, önce Türkistan, Kafkas, Sırderya Boyları, Akdeniz sahilleri, bu çevrede yaşayan ve hüküm süren birçok emir, melik, yabgu ve hükümdarlar ile Karahanlı hükümdarlarını kendi tabiiyetine alarak önce Türk birliğini sağladı. Türk birliğini sağlayan Alp Arslan, Türk ve İslam dünyası için tehlike arz eden İstanbul ve Suriye'yi hedef aldı. Suriye'yi Fatimî hâkimiyetinden kurtardıktan hutbe Alp Arslan adına okutulur oldu. Daha sonra Bizans'a yönelen Büyük Komutan, Buharalı İmam Ebu Cafer Muhammed'in "Ey Sultan! Sen Allah'ın başka dinlere zafer vaadelediği İslamiyet uğrunda cihad yapıyorsun. Bütün Müslümanlar minberlerde sana dua eylediği Cuma günü savaşa giriş. Ben, Tanrı'nın zaferi senin adına yazdığına inanıyorum." Muştusu ve Halife Kaim Biemrillah'ın "Büyük Sultan, Dinin Işığı ve Müslümanların bereketi" sıfatlarıyla adına hutbe okutması, (Özdemir 2008: 318) bir zaferin habercisi olarak hem Türklere yeni bir vatanın kapısını, hem de yeni bir hedefi, Kızılelma'yı işaret etmektedir.

Fahreddin
Curcâninin
ifadesiyle;
"Sultan Tuğrul
Bey, şarktan
güneş gibi
doğup Turan'dan
İran'ageldi."

Asya'dan Beş
Deniz Yaylası'na
akan Türk
grupları peş
peşe Anadolu
topraklarını
Türkiye
yapmak için
akmaya devam
ediyorlardı.
Türk'ün dünya
hâkimiyeti
düşüncesine
Anadolu
toprakları beşiklik
yapıyordu.

Burada Türk'ün Kızılelması, Anadolu'yu vatan tutmak ve orada devlet kurmaktır. Alp Arslan, kazandığı Malazgirt Zaferi ile bu ideali başlatmış, Anadolu topraklarının Türkiye olarak vatanlaşmasını sağlamıştır.

Türk devletinin kuruluşunu hazırlamış ve onun doğuşuna sebep olmuştur. Bu sebeple gerek tarihî dönemlerde gerekse bugün ne Alp Arslan ne de Malazgirt unutulmuştur. Senaî'nin (1071-1140) bir kasidesinde geçen;

“Göklere yükselen Alp Arslan'ın başını gördüm

Merve gel ve onun toprak olmuş tenine bak”
mısraları, Yahya Kemal'de;

“İklim-i Rûmututdu cihangir savleti

Tarih o işde *gördü* sir savleti

Titretti arş u ferşiMalazgirdönündeki”

mısralarıyla günümüze kadar yaşamaya devam etmiştir. Bu yaşayış sadece Alparslan değil, Alparslan'ın ideali, fikir dünyası ve Türkün Kızılelmasıdır.

Melik Şah döneminde, Selçuklu Türk Devleti Sır-derya sınırlarından Akdeniz kıyılarına kadar olan bölgede muazzam birdevlettir. Genç ve dinamik olan Melik Şah'ın yanında âlim, fazıl bir vezir olan Nizamü'l-Mülk vardır. Devletin dört bir köşesinde kurulan medreseler, devletin iktisadi ve kültürel faaliyetlerine de yardımcı oluyor, ilmi çalışmalar süratle geliyordu. Hatta bugün sermaye piyasasında para yerine kullandığımız “çek” sistemi ortaya çıkıyor, daha sonraki devirlerde Avrupa'ya gidiyordu. Vergiler muntazam alınıyor, devlet ve millet refah içinde yaşıyordu.

Genç Sultan, bu yapıdaki bir devlette ne yapılması gerektiğini tereddütsüzce tayin etti: Atalarından miras kalan dünya hâkimiyeti ülküsünü ömrünün elverdiğince gerçekleştirmek. Nitekim öyle yaptı.

Melik Şah Antakya'yı fethedince; “Ey babam! Sana müjdeler olsun! Küçük yaşta bıraktığın oğlun ülkesini karaların sonuna kadar genişletti.” diyerek, Akdeniz'den aldığı kumları babasının mezarına götürür. Nizamü'l-Mülk'ün devletin azametini göstermek için Kaşgar'a götürdüğü bir Bizans elçisi, bu azamet ve ihtişam karşısında dehşete düşmüş, Melik Şah'ın 1090 yılında Bağdat'a gidişinden sonra da onun dünyayı fethetmek kararında olduğunu söylemekten kendini alıkoyamamıştır.⁶

Melikşah'ın göçmesi, Sultan Sencer'in gayretleri ve nihayet Onun da göçmesinden sonra ortaya çıkan Cengiz Han, yeni bir dünya hâkimiyeti ile esti. Daha sonra Emir Timur aynı ideallerle yola çıktı. Daha batıya diye batı yönüne doğru yola çıkan Türk insanı Kızılma'ya ulaşabilmek için Türkistan bölgesinden ayrılarak Anadolu'ya doğru akmaya başladı.

Asya'dan Beş Deniz Yaylası'na akan Türk grupları peş peşe Anadolu topraklarını Türkiye yapmak için akmaya devam ediyorlardı. Türk'ün dünya hâkimiyeti düşüncesine Anadolu toprakları beşiklik yapıyordu.

Türkler yerleşmek için geldiklerini hareketlerinden belli ediyorlardı. Bir Bizans kaynağı; "İmparator Mihael zamanında, kara ve deniz bütün dünya sanki kâfir Türkler tarafından işgal edildi ve ıssızlaştırıldı." derken başka bir Bizans müellifi; "Türkler Anadolu'ya eskisi gibi yağmacı olarak değil, işgal ettikleri yerlerin hakiki sahibi sıfatı ile giriyorlardı." der.

Türklerin bu akınları ile Anadolu'da bir çalkalanma oluyor, Türk ve Müslüman olmayan kitleler Anadolu'yu boşaltıyorlardı. 1075 tarihinde Süleyman Şah'ın Anadolu Selçuklularını İznik'te kurmasından itibaren Türkistan, İran ve Azerbaycan'da bulunan Türklerin Anadolu'ya göçleri süratlendi, 1080 yıllarında da bütün Anadolu Türkler tarafından yurt edinilmiş oldu.

Süleyman Şah, Hz. Muhammed'in İstanbul'un fethine dair söylediği hadisi hatırlıyor, İstanbul'un cazibesine kapılıyordu. Kızılma artık İstanbul'du. 1081 yılında Marmara Denizi'ne ulaşan Türkler İstanbul'u almak, Bizans sarayının önünde bulunan Kızılma'yı ele geçirmek için uğraşıyorlardı.

İç çalkantılar, boylar arası sürtüşmeler, Haçlı seferleri Selçuklu dönemi direnişleri Türkiye topraklarına yeni bir anlam yüklüyor, toprağa kimlik yüklüyordu. Toprak vatan oluyordu. Zira toprağa şehit kanı dökülüyordu.

II. Süleyman Şah (1196- 1204)döneminde Anadolu Türk birliği yeniden kurulur. Süleyman Şah, Gürcü kuvvetlerinin Kars'ı işgal ettiklerine dair haber üzerine Kraliçe Thamara'ya dünya hâkimiyeti düşüncesini ve Tanrı'nın kutlu kıldığı, ilahi kaynaktan beslenen Türk düşüncesini ifade eden bir mektup yazar: "Gök kubbe altında yaşayan sultanları en yücesi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, meleklerle benzeyen ben Rükneddin, Gürcülerin Kraliçesi Thamara'ya bildiririm ki; Sen Gürcülerin kılıç çekmesine ve Allah'ın sevdiği Müslümanları öldürmelerini emir vermişsin. Şimdi ben Müslümanların adaleti yaymak ve Allah'ın bize tevdi

Süleyman Şah,
Hz. Muhammed'-
in İstanbul'un
fethine dair
söylediği hadisi
hatırlıyor, İstan-
bul'un cazibesine
kapılıyordu.
Kızılma artık
İstanbul'du.

eylediği kılıcı bir daha elinize almamayı sana ve milletine öğretmek maksadı ile bizzat geliyorum. Bu yaptıklarına karşı ancak otağımın önünde diz çöküp dinimizi kabul eden, kendi dinini bırakan ve huzurunda haçı kıran kimselerin yaşamasına müsâde edeceğim.” Ancak Süleyman Şah bu savaşta maglûb olacaktır...(Gümüş 2006; GÜL 2009)

Süleyman Şah’dan sonra I. Keyhüsrev ve Keykavüs siyasi, askerî ve kültürel hamlelerle Türkiye’yi bir cazibe alanı olmaya sevkettiler. Özellikle Alaeddin Keykubat devrinde Anadolu toprakları iyiden iyiye Türkleşiyor, imar faaliyetlerine hız veriliyor, bil ve bilginler Türkiye’ye geliyorlardı.

Bu sırada Moğollar Türkistan’dan Anadolu’ya akıyor, dünya hâkimiyetini ele geçirme fikrini takip ediyorlardı. Türk olmayan, ancak Türk’ün kültür potasında eriyen ve işlenen bu millet, dünya hâkimiyetinin Tanrı tarafından kendilerine verildiğini düşünüyordu.

Bu dönemde Asya’dan kopup Anadolu’ya yaklaşan Moğol istilasına karşı kimi zaman bir direnme, kimi zaman iş birliği, kimi zaman çatışma hâli sürüp gitti. Bu hâl, Türkiye merkezli Türk birliğinin gevşemesine sebep oldu. Bu gevşeklik Türk insanının ruhunda esen fetih ve savaş fırtınasını da dindirdi. Osmanlı hanedanının Anadolu Türklerinin başına geçmesine kadar bu durum devam edecektir. Hun kuvvetlerinin 395 ve 398 yıllarında, Sabarların 516 yılında adeta Anadolu’yu keşfi için gelmelerinin ardından 1015 ve 1021 yılında Çağrı Bey’in keşif için Doğu Anadolu’yu görmesi Anadolu’nun ilk defa vatan olarak seçilmesini sağlar. Türkün Kızılelması artık Anadolu’dur. Bundan sonra boy ayrımı olmaksızın Anadolu Türk akınına uğrayacaktır. Nâvekiyye Türkmenleri 1037- 1038 yıllarında geldikleri zaman Bizanslılarla ilk cephe savaşı olur ve askerî kuvvetler birbirlerini tanır. Türkler galib gelir. Bizanslılar da Türk tehlikesini tanır. Anadolu’nun vatan seçilmesi sanki birbirinden habersiz olarak Türkler arasında savaşlara da sahne oldu. Selçuklular ile Nâvekiyye Türkmenleri fethedilmemiş Anadolu için adeta kim daha önce fethedecek düşüncesiyle savaşır. 1057- 58 yıllarında Kars ve Ani’nin kuşatılması ve 1059’da Sivas’ın fethi Anadolu fethine zemin hazırlar. 26 Ağustos 1071 Malazgirt destanından sonra Anadolu vatan olmaya yüz tutar. Hedef Bizans’tır. Dünyanın beşiği sayılan İstanbul, sarayın önünde duran heykelin ellerinin içindeki dünya Türk’ün Kızılelması’dır. Maksat Kızılelma’yı heykelin elinden almak, dünyaya sahip olmak, Türk nizamını sağlamaktır. XI. yüzyıldan itibaren şuurlu olarak Anadolu’ya akan Türk kitlelerinin sevki Anadolu Türk nüfusunun çoğalmasını sağlıyor, onların hâkimiyetine temel teşkil ediyordu. Bütün bu faaliyetlerin neticesinde Anadolu, ortaya çıkan bütün siyasî gelişmelere rağmen Türklere yeni bir medeniyet merkezi oldu. Aynı zamanda Türklerbu topraklara ebedî yerleşmiş oldu.⁷

Anadolu’yu yakıp yıkan Moğollar, kendilerini Tanrı’nın yeryüzündeki askerleri olarak görüyor, yeryüzünü batı ve doğusunun kendi idarelerinde olduğunu

söylüyorlardı. Bütün ideallerine, kendilerini Tanrı'nın askerleri olarak görmelerine rağmen Moğollar Anadolu'da tutunamadılar.

İlhanlıların parçalaması ile Anadolu'da beylikler dönemi de başladı. Menteşoğulları, Karamanoğulları, Germiyanogulları, İnançoğulları, Eşrefoğulları, Osmanogulları, Hamitoğulları, Karasioğulları, Saruhanogulları, Aydınogulları, Ertana Beyliği, Kadı Burhaneddin Beyliği, Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları beylikleri kurulur.

Anadolu'da cereyan eden bu hadiseler toplumunilmî ve fikrî yapısının teşekkülünü engellemiyor, aksine Türk ruhunun diri kalmasına vesile oluyordu.

Anadolu'yu vatan olarak seçen Türkler ilk zamanlardan itibaren kendi siyasi, içtimaî ve dinî teşkilatlarını kurmaya başlamışlardı. Bu teşkilatlar, Türk ruhunu ayakta tuttuğu gibi, ülküleri uğruna savaş isteğini de biliyordu. Bütün bu gelişmelerden sonra, Anadolu Selçukluları, beylikleri ve bunlarda oluşan kültürel birikimin bir neticesi, bir terki olarak doğan, Türk birliğini sağlamada, Kızılma'ya ulaşmada yüzyıllarca mücadele edecek Osmanlı-Türk devleti doğar.

Manevî Yenilenme

13. yüzyıla kadar, Türkiye'nin fikrî yapısını belirleyen en güçlü unsur, dinî-tasavvufî unsurdur. Özellikle 13. yüzyıl Türkiye'sinde Mâverâünnehr, Hârezm, Horasan ve Azerbaycan bölgesinden gelen düşünceler ile bunlara katılan Mısır, Suriye ve Irak üzerinden gelen dinî-tasavvufî düşünceler, Türkiye'de dini yaşama ve algılama bakımından farklılıkların ortaya çıkmasına sebep oldu. Anadolu'ya gelen ışık kaynaklarının bir kısmı Sivas, Kayseri, Konya, Amasya gibi büyük kültür merkezlerinde bulunan daha çok aydın kesim üzerinde tesirli olan Muhiyiddin Arabî, Şehabeddin Ebu Hafs ÖmerSühreverdî, Necmeddin Kübra gibi mutasavvıflara bağlı olanlardan ve bunların izbasarlarından oluşuyordu. Bir kısmı da daha çok göçebe veya yarı göçebe Türkmen gruplarının dinî hayatlarını yönlendiren eski kabilevî gelenekler ve İslam öncesi dinî-mistik kültürlerin izlerini aksettiren bir dinî anlayışa sahip Türkmen şeyhlerdir. Melâmîlik, Kalenderîlik, Haydarîlik, Vefâîlik bunlardan en önemlilerindendir. Özellikle Vefâîlik, Osmanlı topraklarında en çok tesirli olan tarikat olarak görülmektedir (Ocak1998:121). Sulucakarahöyük'te Hacı

Anadolu'yu vatan olarak seçen Türkler ilk zamanlardan itibaren kendi siyasi, içtimaî ve dinî teşkilatlarını kurmaya başlamışlardı. Bu teşkilatlar, Türk ruhunu ayakta tuttuğu gibi, ülküleri uğruna savaş isteğini de biliyordu.

Baştan itibaren Oğuz Han neslinden geldiklerini söyleyen Osmanlı sultanları bu sebeple Tanrı'nın dünya nizamını kurmaları için kendilerini seçtiğine ve bu uğurda çalışılması gerektiğine iman ediyorlardı.

Bektaş Veli, Larende'de Şeyh Edebâlî tarafından kurulan tekkeler, Vefâîliğin Türkiye'deki en önemli iki merkezidir (Ocak 1992:65) .

Osmanlı Devleti'nin teşekkül devrinde, Asya'dan Türkiye'ye gelen derviş-şeyhler, Türkiye'nin muhtelif bölgelerine yerleşip toprak işliyor, halkı bilgilendiriyor, bir yandan da onlara yerleşik hayatın/tarım toplum hayatının gereklerini, ticaret kuralları ve sosyal organizasyonu öğretmek maksadına yönelik çalışıyorlardı (Barkan1942). Dinî bilgileri ile toplumu irşad ediyorlardı. Devlet politikası halinde gelen bu yapılanma, Osmanlı döneminde de devam etmektedir. Ahiler, fakihler, şeyyadlar ve şeyhler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş anından itibaren varlıklarını, sahip oldukları imtiyazlarla sürdürmüşlerdir. Merkezî otorite ile iç içe olan bu kurumlar, bir yandan kitabî anlamda dinî bilgilere sahip olmayan toplumu bilgilendirirken, bir yandan da henüz fethedilen beldelerin ilk sakinleri olup, adeta öncü kuvvet

rolünü üstlenmekteydiler. Kendilerine mahsus prensipleri ve üstlendikleri görevleri olan bu gruplar, Abdâlân-ı Rûm, Bacıyân-ı Rûm, Ahiyân-ı Rûm ve Gaziyân-ı Rûm'dur(Âşık Paşazade 1970: 27-28; Köprülü 1988; Turan 2010: 325-362).⁸

On birinci yüzyıldan itibaren Türkiye'ye gelen Türk grupları, iskan edildikleri bölgelerde, Asya'dan getirdikleri kültürel unsurlar ile çevre kültürlerden aldıkları diğer unsurları terkip haline getirerek adeta yeni bir canlanma sağladılar. 13. yüzyıla kadar bir hazırlık dönemi geçiren Türkiye, bu yüzyıldan itibaren daha kalıcı ve bir gelenek kurmayı başaran fikrî ve edebî eserlerin teşekkül etmesine sahne olacaktır (Güzel, 1999). Bu gelişmeler aynı zamanda yeni bir ruhun ortaya çıkması, birlik olmanın işareti, devlet kurmanın habercisidir. Osman Gazi'nin devlet kurmasını teşvik eden ideolojik temellerdir.

Osmanlı'nın Kızılma'sı

Bir Abdâlân-ı Rûm, Alp-Eren Şeyh Edebali... Osman Bey'in kayınbabası. Tanrı'dan aldığı feyzi Osman Bey'e ulaştırın, babalıktan çok 'bilgelik' yapan, Oğuz neslinin Anadolu'daki Korkut Ata'sı... Osman Gazi'ye; Selçuklunun bittiğini bildirir ve "Ona sultanlık veren Tanrı bana hanlık verdi. Eğer minneti şu sancak ise ben kendi sancağımı götürüp uğraştım. Eğer o, ben Âl-i Selçukum derse ben de Gök-Alp (Oğuz Han) oğluyum." dedirtir. Osman bey'in kendisini Gök-Alp'a bağlaması tesadüfî değildir. Sema ile doğrudan ilişkisi olan bu anlayış, Gök-Türkler döneminde

“Tengride bolmuş” anlayışıyla paralellik göstermektedir. Baştan itibaren Oğuz Han neslinden geldiklerini söyleyen Osmanlı sultanları bu sebeple Tanrı'nın dünya nizamını kurmaları için kendilerini seçtiğine ve bu uğurda çalışılması gerektiğine iman ediyorlardı. Bu iman ediş bir devletin kuruluşunu, kuruluştan sonra kök salmasını ve dal budak verişini getirecektir. Osmanlı'nın Tursun Fakih tarafından Cuma hutbesi okunur ve devletin kuruluşu ilan edilir. Âşık Paşa-zâde'nin ifadesinden anlaşıldığına göre bu hutbe, Osmanlı'nın istikbâl alâmeti olarak okunan ilk hutbedir (Çetin 2008: 9).

Osmanlılardan önce de var olan, ancak kelime olarak belki de ilk kullanım alanı bulan Kızılelma ile önce İstanbul kastedilir.

Bu kuruluş, Osmanlı'nın Kızılelma idealini sarı Saltuk Sultan'la Balkanlar'a taşıyacak başlangıçtır. Zira “Osmanlı ile başlayan millî, İslamî, içtimaî, idarî ve siyasi birçok mühim amillerin bir araya gelmesindedir ki Osmanlı cihan hâkimiyeti mefkûresi ve dünya nizamı davası, tarihin mukadder bir neticesi olarak gelmiştir. Tarihin seyrine göre cihan hâkimiyeti mefkûresi asla şahsî veya millî bir gurur ile değil, ilahî bir emir ve inançla vücut bulmuş; beşeriyeti hak, adâlet ve saadete eriştirmek maksadıyla bir dünya nizamı oluşmasına ve insanlık idealine dayanmış; bütün Türk-İslam Osmanlı Cemiyeti asırlarca maddi -manevi güç ve emeklerini bu uğurda harcamıştır. Bu yüce düşünce ve duygular dolayısıyla ki Osmanlılar meşru ve zaruri bir sebep olmadıkça veya tecavüz ve tehdide maruz kalmadıkça bir fetih ve istilaya teşebbüs etmiyor. Cihan hâkimiyeti tarihin seyrine ve çok defa halkların arzu ve taleplerine göre geliyordu. Bu suretle Osmanlılar İslam dünya nizamı ve cihan hâkimiyeti mefkûresini geniş ve ileri manasıyla gerçekleştiriyorlardı.” (Turan 1979: 361-3629).

Osmanlılardan önce de var olan, ancak kelime olarak belki de ilk kullanım alanı bulan Kızılelma ile önce İstanbul kastedilir.

İstanbul, Türk-İslam mefkûresinde stratejik önemi ve coğrafi konumu itibarıyla emsalsiz bir beldedir. Önemine binaen İstanbul'un fethi İslâm dünyasını da yakından ilgilendiriyor, Hz. Muhammed tarafından müjdeleniyordu. “İstanbul muhakkak fetholunacaktır. Onu fetheden kumandan ne güzel kumandan ve onun askerleri ne güzel askerdir.” mealindeki hadis yapılması gereken emir olarak telakki ediliyordu.

Osmanlı padişahları İstanbul'u Türk cihan hâkimiyeti mefkûresine'nin ilk merhalesi ve merkezi sayıyorlardı. Türk siyaset ve fikir adamları arasında gelişen millî ve İslami mefkûrenin halk kitlelerine ve askerlere “Kızılelma” adı ve efsanesiyle yayılması çok dikkate şayan olup İstanbul'u sembolleştiriyor ve Türkler için ona sahip olma emelini teşkil ediyordu, Ayasofya'nın önünde dikili

bir sütün üzerinde at üstünde bulunan Justinianus heykelinin bir elinde kızıl bir küre olup, Türk Kızılması ve cihan hâkimiyetinin hedefi idi. XIII'üncü asır İslam coğrafyacılarına göre bu heykelin sağ eli havada olup halkı İstanbul'a davet eden bir mânâyâ delalet eder. Sol elinde de madenî bir küre bulunmakta ve bu da düşmanın şehri istilasına engel bir tılsım telakki olunmakta idi. Hristiyan kaynaklarına göre at üzerinde canlı gibi duran Justinianus'un heykelinin elinde altından büyük bir elma olup sağ eliyle de Kudüs'ü ve İslamları göstermektedir. Bu küre imparatorun dünyayı elinde tuttuğuna delalet ediyor ve "Cihan hâkimiyeti" tılsımının yazılarını taşıyordu. Hristiyan seyyahlarına göre bu altın kızıl küre Bizans imparatorluğuna uğur getiriyordu. Nitekim XIV'üncü asırda heykelin ve kürenin (Kızılma'nın) düşmesi birçok ülkelerin kaybına, yani Türk tarafından fethine ve imparatorluğun sükûtuna bir işaret sayılmıştı. İşte Bizans'ın devamı için uğurlu bir tılsım sayılan bu küre Türklerin Kızılması olup ona sahip olmak veya İstanbul'u almak emeli Türk cihan hâkimiyeti mefkûresinin bir sembolü olmuştu (Turan 2010).

Türkistan'dan Kopan Fatih: Emir Timur

Uluğ Türkistan'a hâkim olmak, büyük birliği kurmak için Merkezî Asya'yı elde tutmak gerek. Batı Türklüğünde nasıl Beş Deniz Yaylası Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar hâkimiyetinde Türk kontrolüne geçmişse, aynı kontrolün Hazar'ın doğusunda da sağlanması gerekir. Timur iktidarı ele geçirdikten sonra Sibirya düzlükleri ile İran, Çin ve Hindistan gibi bölgeleri, daha da ötesi Güney Sibirya'dan Hindkuş Dağları'nın güneyine, Doğu Türkistan'dan Hazar'a kadar olan büyük Asya coğrafyasında kontrolü elde tutmak için kavşak noktası olan Harezmi elde tutmaktadır. Timur, Hive'den Tanrı Dağları'nın batı yamaçlarına, Issık Göl'e kadar olan bölgeyi hâkimiyetine aldı. Horasan bölgesine yönelen Emir Timur, Batı'ya, Azerbaycan ve Türkiye Sınırlarına kadar olan bölgeyi de hâkimiyetine aldı. Bozkır Medeniyeti'ni yaşayan bir topluluğun savaşmaktaki amacı ve stratejisi durmaksızın sefere çıkmak, daha fazla toprak kazanmak, kendisine bağlı ulus ve boyları daha rahat yaşatabilmektir. Hazar'ın doğusunda kalan Türkistan'ı yeter görmeyip, Oğuz Destanı'nda olduğu gibi "Daha deniz., daha müren" idealiyle Çin ve Avrupa'ya, Mısır'a, Kafkaslar'a, Sibirya'ya uzanan geniş bir coğrafyaya hükmetmeyi amaç edinmektedir. Türkistan'ın Emiri olarak tavsif edilen Timur, Hayrunnisa Alan'ın ifadesiyle "Müslümanların emiri, Türklerin beyi, Moğolların damadı, Turan Sultanı'dır.

Timurlular, Batı'da bir Türk devletinin kuruluşunu tamamlamaya gayret eden Osmanlı'ya da bir tehdit oluşturmaktaydı. Birisi Hazar'ın doğusunda, Uluğ Türkistan'da, birisi Hazar'ın batısında Diyâr-ı Rûm'da kurulan ve tarihte muhteşem devletler katagorisinde olan Osmanlı ve Timur'lu devletlerini kader karşı karşıya getirmekteydi. İki devlet ve devletin kuruluş ideolojisini oluşturan Türk bilinçaltı güçlü devletlerin daha büyümesini, daha güçlenmesini gerektiriyordu.

Cihangirlik idiasıyla ortaya çıkan Emir Timur, ele geçirdiği toprakların, dolayısıyla Türkiye topraklarının da Cengiz Han ve oğullarına ait olduğu iddiasını taşıyordu. Türkiye topraklara yönelen Timur'un yanında, Yıldırım Bayezid ve Kadı Burhaneddin'in dışındaki beyler yer almıştı. Kadı Burhaneddin Bey'in de Kara Yülük Osman tarafından öldürülmesi Batı Türklüğünün bir kanadının kırılması anlamındaydı. Yıldırım Bayezid Han, Timur askerlerine karşı Batı Türklüğünü bir arada tutmaya gayret etmektedir... Ancak bu birlik karşısında "cihanşumûl" bir devlet kurma azmi ve arzusunda olan Turan Emiri Timur vardı... Seferler, savaşlar, beyler ve beylikler arası ittifaklar, işbirlikleri, boy beylerinin çıkar ilişkileri ve daha nice karışıklıklar. Kader iki Türk başbuğunu Timur ile Yıldırım Bayezid'i 1402 yılında Çubuk Ovası'nda karşı karşıya getirir. Hanlardan sadece birinin yıldızı parlayacaktır. Kendisinin "bir cihangir ve İslam memleketlerini müfsitlerden temizleyen bir şahsiyet olarak gören" Timur ile "Ânadolu'da İslâm âleminin gaza bayrağının taşıyıcısı ve Selçuklu'nun mirasçısı" olarak gören Yıldırım Bayezid Han mücadelesinde Osmanlı ordusu dağılır. Timur ve askerleri İzmir'e kadar ilerler. Bir müddet sonra Timur'un Türkistan'a çekilmesi, Batı Türklüğünün kurduğu medeniyet örneklerinin doğuya taşınmasını da sağladı. Türkistan aydınlanmasına katkı sağladı. Türkiye'de Selçuklu ve Beylikler döneminde yapılan birçok mimarî yapı, hem mimarî olarak, hem de fonksiyon olarak Türkistan'a taşındı. Dolayısıyla Emir Timur, hâkimiyetine aldığı bütün beldeleri, özellikle Türkistan'ı hanlarla, medreselerle donatı. Türk düşüncesinin, tefekkür hayatının inkişafı böylece daha da hızlanmış oldu. Timur, belki Batı Türklüğü bakımından olumsuz sayılacak yıkımlara sebep olmuşsa da Türkistan için aynı şeyi söylemek mümkün olmaz. Zira özellikle Güney Türkistan'ın imarı, günümüze kadar gelen şehircilik anlayışı Türk medeniyet tarihi bakımından önemlidir.⁹

Timur'un Türkiye'ye seferi geçici bir rahatsızlık yaratmasına rağmen Batı Türklüğü hedefinden sapmaz, yeniden büyümeye, yeniden yürümeye başlar.

Türkler "İl Teşkilat"ndan edindikleri tecrübeyi Batı'ya taşıyor, hâkimiyet kurdukları yerlerde ne etnik farklılık, ne dinî ayırmacılık, ne mezhebî başkılıklara geçit vermiyorlardı. Bu topraklarda barınmak isteyen hangi din ve dilden, inanç ve meşrepten olursa olsun yaşayabilecekleri, hayatlarını devam ettirebilecekleri toprak veriliyor, yerleşik hayat teşvik ediliyordu. Özellikle Bozkır medeniyet yapısından kopup gelen Türkler, yerleşik hayata geçmeye teşvik ediliyor, toprağın işlenmesine gayret ediliyordu.

Hedef: İstanbul. Dünya Devleti Olmaya Doğru

Kızılelma İstanbul'dadır. Türk düşüncesi bu fikir etrafında olgunlaşmaya devam eder. Yıldırım'ın İstanbul'u iki kez kuşatmasından sonra, "Fetret" devrinde, oğlu Süleyman Çelebi'nin İstanbul seferi de bir yana bırakılırsa, II. Murad Gazi'nin Seyyid Emir Buhari'yi de yanına alarak 1422 de giriştiği İstanbul fethi teşebbüsü çok önemlidir.

**Kızılma artık
Roma'dır. Katolik
dünyasının mer-
kezi olan Roma
düştüğü zaman
dünya huzura
kavuşacaktı.
Dünyada tek bir
devletin, âdil bir
yönetimin olması
ancak böyle
sağlanabilirdi.**

Esasen Osmanlı Devleti'nde, Türkistan'dan beri devam eden bir geleneğe uyularak şeyh, baba, derviş gibi önder şahsiyetlerin gayreti önemlidir. Devlet yapısının maddî unsurlarının yanında manevî unsurlarla donatılmasını bu önder insanlar sağlamaktadır. Sultan Murad'ın oğlu Şehzâde Mehmet de bu atmosferde yetiştirilir ve Molla Gürani'ye emanet edilir. Aslında tıp âlimi olan Akşemseddin de fetihle manevî rehber olacak, İstanbul'un kendisi tarafından fetholunacağını müjdeleyecektir (Turan 1979: 363-3749). Nihayet İstanbul'un kuşatılır ve fetholunur. "Konstantiniyye muhakkak fetholunacaktır. Onu fetheden komutan ne güzel komutan, onu fetheden asker ne güzel askerdir." Hadisinde verilen müjde yerini buluyor, Akşemseddin'in; "Begüm bu kal'anın fatihi sen olasin deyu alem-i şehzadelikte sana tebşür ettik." cümleleri karşısında İstanbul surlarına dönerek,

"Ya ben İstanbul'u alırım, ya İstanbul beni!" diye haykıran genç padişah Mehmed Han, medeniyet tarihine, özellikle askerî tarihe damgasını vuruyor, ateşli silah ve topları ıslah ediyor, karadan gemileri yürütüyor ve Fatih sıfatını alarak tarihe "Fatih Sultan Mehmed Han" diye geçiyordu. İstanbul destanlaşıyor, İstanbul Türkleşiyor, İstanbul, Köhne Bizans'tan kurtulmanın sevinci ile ışıldıyordu.

Roma Kızılması

Fatih Sultan Mehmed Han'ın maksadı İstanbul'dan sonra Katolik mezhebinin merkezi olan Roma'dır. Rim-Papa Kızılması olarak da anılan Roma, bir inanç merkezi olmak yanında batı dünya görüşünün de merkezi durumundadır.

Osmanlı Devleti'nin Fatih Sultan Mehmed Han döneminde fetihlere girişmesi Avrupa'yı sindirmişti. Ancak Osmanlı'nın doğu sınırlarında siyasi çekişmeler de devam edip gidiyordu.

Katolikler merkez olarak İtalya'ya (Roma) bağlı idiler ve Hristiyan âlemi, Batı Katolik, Doğu da Ortodoks olmak üzere ikiye ayrılmıştı. Türk'ün ikinci defa Avrupa'yı ciddi olarak tehdit etmesi, Avrupa'yı iç kargaşaya da sürüklemişti. Avrupa'da mezhepler, devletler ve hanedanlar arası çatışmalar sürüyordu. Avrupa'nın birleşmesini sağlayan en büyük kuvvet olarak görülen Roma ise İstanbul dâhil bütün Avrupa ve Anadolu coğrafyasından Türkleri atmanın hesaplarını yapıyordu. Batı dünyasındaki gelişmeler Osmanlı'nın yeni bir fetih hazırlığına girişmesi için yeterli sebepti. Kızılma artık Roma'dır. Katolik dünyasının merkezi olan Roma düştüğü zaman dünya huzura kavuşacaktı. Dünyada tek bir devletin, âdil bir yönetimin olması ancak böyle sağlanabilirdi.

Roma'yı tehlike olarak gören Türkler, onun hakkında çeşitli menkıbeler de anlatmaktaydılar. Mehmed Zeki Pakalın, Roma Kızılması hakkında şu tespitte bulunmaktadır: "Kızıl Elma adını Roma'nın meşhur binası olan St. Pierre Kilisesi'nin üzeri kurşun yerine kırmızı bakır kaplanmış bulunmasından ve yuvarlak olmasından verilmiş olduğunu söyleyenler de vardır. Roma imparatorluğunu Atilla'nın kumandasından Asya'dan gelen Türkler parçalamış olduğu gibi Atilla'dan bin sene sonra gelen Osmanlı Türkleri de bu yolu takip ederek Roma'yı almayı kendileri için millî ve siyasi bir gaye yapmışlardı. Osmanlı Türkleri Viyana'yı aldıktan sonra Roma üzerine yürüyeceklerdi..." (Pakalın1983: 278-279).

İsmail Hami Danişmend de Roma Kızıl Elması için şunları söyler: "Türk Ordusu Kızılma'dan Kızılma'ya atılırken, ilk idealist Osmanlı padişahları ona daha ileride daha kızılmalar gösteren birer millet kılavuzu rolünde görülür: Mesela Kosova Meydan muharebesinde Sırp ordusu imha edilip Sırbistan tabiyet altına alınarak "EngerisKızılması"na yol açıldığı zaman babasının yerine geçen Yıldırım Bayezid, Ceneviz vesair İtalyan hükümetlerinin sulh ve hedeflerini tecdid etmek isteyen elçilerine Türkiye'de ticaret serbestisinin tabii bir hâl olduğunu söyledikten sonra, yeni muahideler akdini reddetmiş ve hatta: "Roma'ya kadar gidip Saint Piere kilisesinin Mihrabında atıma yem yedireceğim!" sözleriyle "Rum-Papa Kızılması"nın daha Şarki Roma Kızılması fethedilmeden evvel Türk ülküsünün manevi haritasına girmiş olduğunu Garp Hristiyanlığına resmen ilan etmekte hiç tereddüt etmemişti.

İstanbul'un fethinden 64 sene evvel Yıldırım'ın adeta elini uzatarak gösterdiği bir Kızıl-Elma'nın fetihden sonra Fatih tarafından ihmali tabii kabul değildi. Hatta bazı Batı kaynaklarında şanlı atasının sözünü Fatih'in de tekrar edip durduğundan bahsedilir. Şark Kızılması'na Garp Kızılması'nı da ilave etmek isteyen Fatih, 885- 1480 tarihinde Osmanlı müelliflerinin "Apulia/puglia" isminden muharref olarak "Pulya Seferi" dedikleri Cenubi (Güney) İtalya seferini açtırıp 11 Ağustos (=4 Cumada-ı-ahire) Cuma günü Otranta şehrini fethettikten sonra etrafını da işgal ettirmişti. Zahiren Napoli Krallığına karşı açılan bu seferin hakiki hedefi "Rim-Papa Kızılması"dır ve hatta Papa IV. Sixtus canını kurtarmak için Roma'dan Fransa'ya kaçmak istemişse de, nihayet müdafaa masraflarına karşılık olarak gümüş takımlarını satıp bazı yardım ümitlerine kapılarak yerinde kalmıştır. Roma'nın kurtuluşu Papa'nın gümüş takımları sayesinde değil, dokuz ay sonra Fatih'in vefatı ve Cem Sultan Vakası'nın zuhuru sayesinde. Ölüm haberi üzerine papalık makamının emriyle bütün Avrupa kiliselerinde Allah'a şükür duaları yapılan Fatih'in nazarında artık olgun bir meyve hâline gelen bu "Rim-Papa Kızılması" ile olgunlaşmalarını beklediği "Engerus" ve "Ataman" Kızılmalarından başka Paris bile artık bir nevi "FrançaKızılması" demektir. Hatta Yıldırım'ın İtalyan elçilerine söylediği söze adeta nazire olmak üzere kendisi de papalık makamından elçilikle gelen bir Fransız kardinaline Paris'in XIII. asırda ikmal edilmiş olan meşhur katedralinden kinayeli

olarak: “Roma’nın kurtulması şöyle dursun, senin kendi büyük kilisenin kulelerine bile Türk bayrakları dikeceğim!” (Danışmend1966 : 127- 128).

Türkler arasında yaygın olarak bilinen bir başka efsane de Kızılelma’nın Dağıstan’dan Hüsrev I. Anuşirvan tarafından alınarak İran Devlet hazinesine konulduğu, oradan da Roma’ya götürüldüğüne dair anlatıdır. Bu efsane, Gelibolulu Ali (1541-1600)’nin Künhü’l-Ahbar isimli eserinde bulunmaktadır (Kırzioğlu 1985: 1). Evliya Çelebi de Rim Papa (Roma/Vatikan) Kızılelmasıyla ilgili Seyahatnâme’de bilgi vermektedir: “Cemi Macar ve Nemse ve Latin ve Yunan tarihlerinde bu Beç Kızılelması’nı Büyük Rim-Papa Kızılelması’nı Osmanlı alacağı musarrahtır (=açıktır)” Başka bir yerde de: Ateşgede-i Nemrut ve tâhkısra (İran hükümdarı Nüş-i Revan’ın lakabı olup daha sonra gelenler aynı lakapla anılmışlardır.) ve Ayasofya Kubbesi ve Kızılelma’yı Rum (Roma) kubbesi ve Kızılelma’yı Engürüs ve Bodin’in manastırı çanlığı ve İslambolun (İstanbul) 366 adet tılsimatları cümle çöktü.” Evliya Çelebi Hz. Muhammed’in mektuplarından bahsederken de “Rum Papa Kızılelması kim Rumiyetül-Kühra’dır, anda Rum Papa hazinesinde mahfuzdur.” diye eski bir inanmadan bahseder (Kırzioğlu 1942: 6-7). Bu kısa bilgilerden başka Roma Kızılelması’yla ilgili birçok bilgi bulunmaktadır (Karatay 1936: 10-12; Elçin 1988. s. 201-202)

Kızılelma’nın Kalbi Macar Eli’nden Venedik’e

Macaristan Kızılelması, bir taraftan Almanya, Viyana gibi Orta- Avrupa memleketleri birbirine bağlayan yol güzergahında, bir taraftan Rim-Papa’ya giden yolda bir engel; bir taraftan Karadeniz’e çıkış, bir taraftan Akdeniz’e taze kuvvet sağlamak stratejik bir yer olması bakımından önemliydi. Buraya Türk seferleri ilk önce Mihaloğlu Ali Bey ile yapılır. Varadin’i fethedilir (1473). İşkodra (1474), Lehistan (1474) ve Erdel’e akınlar olur (1479), Venedik toprakları dövlülür (1478). Bu akınlar Rim -Papa’ya giden yolda önemli konaklardır (Turan 1979:408).

Yavuz Sultan Selim’in Kızılelma Yolu

Tanrı kutuyla donatılan kişi ancak hükümler ve hükümdar olabilir. İslamiyet’ten önceki dönemde, hangi dinî yapı Türk insanının hayatını kuşatmışsa, kişi o din anlayışıyla kutlu kılınır ve bu İslami dönemde de devam eder. 15-16. Yüzyıllarda da İslamî inanmalar kut için referans olacaktır şüphesiz (Gündüz 2010: 1314).

Şah İsmail devlet olmak, büyümek için kendilerinin akrabaları olan Türk topluluklarından birçoklarını çevresine topladı. 1514 yılında yaşanan hezimet ve hayal kırıklığıyla Şah İsmail istediği birliği sağlayamadı, birliği sağlamak Osmanlı Hânedanınca yürütülen Türk devletine kaldı yeniden.

Büyümek, Kızılelma’ya ulaşmak için küçük problemlerin giderilmesi gerekiyordu. Yavuz’un Mısır ve Mısır’a giderken Suriye seferi ilahî emir sayılıyordu.

Mercidabık ve Ridaniye galibiyetleri ile Memlük Devleti yıkılmış, bütün Arap memleketleri Osmanlı Türklerine bağlanmışlardı. Halifelik Araplardan Türklere geçmiş, bununla İslam memleketleri fiilen Osmanlılara geçmişti. Böylece hilafetin şartı da yerine getirilmiş oluyordu.

Yavuz, dünya hâkimiyetinin kendisine Tanrı tarafından verildiğine inanıyor, Rodos Adası'nın fethi için kendisini teşvik edenlere, "Ben cihangirliğe alışmış iken siz himmetimi küçük bir adanın fethine hasretmek istiyorsunuz." (Turan 1979: 408) diyordu.

Kanuni ise kendini; "Âlemin sahibi tek Allah gibi dünyada da tek cihangir" olarak bilir

Engürüs Kızılması: Belgrad

Engürüs Kızılmaması'yla ilgili en güzel bilgi Evliya Çelebi Seyahatnâmesi'nde bulunmaktadır. O Belgrad'ı anlatırken; "Bu kale Hz. Yahya nefesi ile bina bulup derunî hisarda kaleyi bina eden Miliyaş Papaz, Hazreti Yahya'nın mübarek ağzı barın (Tükürüğünü) alıp bir altın hokkaya koyup bu kale içinde bir mabedhane (tapınak) bina ederken Hz. Yahya ağzı barın kireç ve cibs (=bir çeşit kireç) içinde ilka edip (=bırakıp) bir manastır-ı azim inşa ettikte, âlem olmak için bu deyr-i kadime (=büyük kilise) üç yüz kulaç âli (=büyük) bir çanlık kulesi bina edip, Hazreti Yahya'nın ağzının barın kodığı altın hokkayı bu na-hoş hanenin ta zirve-i alasına (=en büyük yerine) alem yerine koyup, anunçün bu kuleye Macar kavmi Kızılma derler. Hâlâ cemü kafiristanda altı kızılma var. Bir kızılma budur." Beç, Prag ve Estarniye şehirleri tahtgâhlarından küffar kralları cülûs sırasına gelip iskemle üzerine ayınlerince tahta oturduklarından bu kaleyi İstolni (Üstoyni) Belgrat derler" (Kırzioğlu 1942: 12; Zillioğlu Evliya Çelebi 1980: 36).

Hunlardan Osmanlı'ya Kutsal Kılıç: Kızılma Belgrad Olur

Belgrad Kalesi, Kanunî tarafından fethedilir. Belgrad'ın düşmesi ile çevrede bulunan diğer yerleşim birimleri teslim oluyor, Macar ovası tamamen Türklere açılıyordu. Hunlar'dan Osmanlı'ya gelen bir bilinçaltı örneği olarak "Kutsal Kılıç" efsanesi yeniden anlatılmaya başlanır. "Rivayete göre; Büyük İskender zamanında bir krala ait büyük bir kılıç Tuna nehrine düşmüş ve Türk fetihleri devrinde bulunmuştur. Osmanlı elçisi bu kılıcı satın almaya çalışırken Macar kralı onu ele geçirip Sultan Bayezid'e hediye etmiştir, Bayezid Han da bunu; "Diyar-ı Engurus un Şimsir-i Osmaniyan ile meftuh olmasına işareti beşaret" saymış ve çok sevinmiştir ki Hun hükümdarının Cihan hâkimiyeti inancının bu şekliyle Osmanlılara intikali çok manalıdır, Fatih zamanında Roma, Kanunî devrinde ondan önce Viyana "Kızılma" olmuş; Budin ile işe başlanmıştı (Turan1979: 421).

Rim-Papa'ya Yol Üzeri Rodos

Batılıların gözünde Kanunî Sultan Süleyman; "Hristiyanların baş düşmanıdır" (Öztuna:336). Kanuni ise kendini; "Âlemin sahibi tek Allah gibi dünyada da tek cihangir" olarak bilir (Turan 1979:424). Rodos fethedilir (1522) ve Rimm-Papa Kızılması'nın başı Papa VI. Hardianus kahrından ölür (Öztuna 342).

Türlere Karşı Birleşik Avrupa

XVI. yüzyılda Papa III. Innocentius, kuracağı Haçlı ordusuyla, İspanya Kralı Charles Quintda yaptığı propagandayla Türklere Avrupa'dan, İstanbul'dan atacağınsöylüyorlardı. Ancak İspanya Kralının tutumu Fransa'yı kuşkulandırıyor. Zira Fransa Kralı I. François Charles Quint'in esiri olarak İspanya'da tutsaktı ve annesi Kanunî'ye mektup yazarak oğlunun kurtarılmasını istiyordu.

Bu noktada Fransa'nın (Frengistan) Kızılma olduğunu, bu hadiselerle beslendiğini Kınalı-zade Ali Çelebi'nin; "Hadd-i rengin Zir-i Zülf ü hatt-ı müşgeşândadır/ Nitekim derler Kızıl Elma Frengistan'dadır" mısraları açıklar.

O dönemde dünya iki cepheye ayrılmıştı. Avrupa ve Türk Cepheleri... Türk cephesi kudretini ahlak, fazilet ve hukuk temellerinden alıp dinî ve millî şuura sahip iken Avrupa cephesi Rönesansın filizlendiği devri yaşıyor, toplumsal kargaşalarla çalkalanıyordu. Yenilikler, reformlar, siyasî ve fikri hareketlilik Avrupa toplumlarını yeni karışıklıklara sevk ediyordu. Değişimin getirdiği toplumsal çatışma Batı toplumunu sarsıyordu. Kanunî, Avrupa birliğini nispeten temin eden İmparator Quint'in bertaraf edilmesini gönülden arzuluyordu. Zira İmparatorun kardeşi Avusturya hükümdarı olarak Viyana'ya yerleşmiş ve Türkiye'yi tehdit etmeye başlamıştı. Bu da işin başka cephesi idi. Kısaca anlattığımız bu hadiseler iki muhteşem insanın karşı karşıya gelmesini sağlıyor ve mücadele karada ve denizde çeyrek yüzyıldan fazlasürüyordu (Öztuna 81).

Mohaç ve Budin'in Kızılma Sarayı

İran ile Macarların anlaştıkları yolunda gelen bilgiler Osmanlı'yı kızdırmıştı. Hâkim olma duygusu ile yaşayan, "Daha deniz, daha müren" diyen atalarının miraslarını kendilerinden sonraki nesillere devretmek isteyen Osmanlı bu işbirliği karşısında âdeta "daha Avrupa, daha Avrupa" dercesine Kanunî'nin kumandasında Orta Avrupa'ya ilerledi. Mohaç 1526'dafethedildi.

Budin, coğrafi yapısı, stratejik konumu, belki daha da önemlisi bilinçaltına yerleşmiş ancak fark edilmeyen Atilla'nın vatan tuttuğu belde olmasıyla önemlidir. Budin Evliya Çelebi Seyahatname'de teferruatıyla anlatılır: "Bu saray meydanında beyaz ve tek parça halinde büyük ve güzel bir havuz var. İçinde koça küpler gibi sümüklü böcek heykellerini Macar usta tunçtan öyle dökmüş ki böcek, kabuğundan

boynuzlarını göstermek üzeredir. Tunçtan büyük bir kadehi de bu böceklerin üzerine oturtmuş ki insan işi değildir sanki. Zira bu tunç kadehin içine otuz, kırk adam sığar. Kadehin kenarında akarsulara uygun Macarca şiirler yazılmıştır. Etrafındaki korkunç, kötü çehreli siyah dev başlarından aşağı mermer havuza sular akar. Hristiyanlar haçı suya bıraktıkları zaman bunun kenarında eğlenirlermiş. Bu havuzdan akan sular meydanın altındaki sarnıçlara dökülür. Kale halkı bu suyu çok kullanmazlar. Tophane meydanı ve BâliPaşa meydanı hep yer altındaki sarnıçların üzerindedirler. Etrafında bulunan imaretlerin ve bu Kızılelma sarayının yağmur suları hep bu sarnıçlara birikir. Bu havuzun önünde Murat Paşacamii var... Büyük divanhanenin tabanını çeşitli oyma ve kakma mermerlerden yapmışlar ki, benzeri yoktur. Bu eski hanedanın bazı yerleri beşer, altışar, yedişer kat hıvarnak köşkü gibi olup, her küçük köşkün kubbelerinde birer altın top asılı olduğundan adına Kızılelma sarayı derler.

Macar krallarına mahsus olmak üzere kırk ayak merdiven ile çıkılan yüksek bir köşk var ki; dillere destandır. İçinde oturanlara güneş etki edemez. Pencerelemin hepsi etraftaki ovalara bakarlar. Kat, kat (340) kadar küçük, büyük divanhaneleri vardır. Her tarafta Kızılelma sarayı diye meşhurdur. Büyük divanhanedeki celî yazı ile yazılmış tarihi şudur:

“Şalum, kral bağrın tîr-i gamedeldürdün
Ol kafir-i bed-hüyekendüözinbildürdün
Çıkdı bir sahib-kemâl dedi ana târihi
Şahım, Kızıl almayı ayva ile deldirdin.

Dedikten sonra her gece bu saray yanındaki mehtaba neden dokuz kat çalgı çalıp iki bin kişinin sabaha dek karakolluk ettiğini ve “Millet-i Meshiyenin (Hristiyan milleti) gözünde “olan bu hale için” yedi kral Herbar Beç (=Avusturya-Viyana) kralına Bodin kalesini alalım diye zor” ettiklerini anlatır. Yine Evliya Çelebi aynı eserinde “Sultan Süleyman’ın Kanunnamesi’ni anlatırken burası için “Budin Eyaletinin “Kızılalma Tahtı” der ve buraya bağlı 17 sancağın bulunduğunu, kılıç zeametinin 278 ve kılıç tımarlarının ise 1301 olduğunu yazar.¹⁰

Budin Macaristan’ın kalbidir. Türkler burayı almış ve sıra Viyana’ya gelmişti. Gazâ-yı Beç denen I. Viyana Seferi başlayacaktır. Küçük Macar veya Beç Kızılelması Türk’ün gelmesini bekliyordu.

Gazâ-yı Beç denen I. Viyana Seferi başlayacaktır. Küçük Macar veya Beç Kızılelması Türk’ün gelmesini bekliyordu.

Bir ulu şehre
çıktilar kim bir
ulu hisar içinde
bir ulu kilise
kapusu berkitmiş,
üstinde bir altın
top kubbesinde
dururdu. Kızıl
altundan bir alma
resminde idi.

Viyana'ya Akın Var

Viyana, Kızılma-yı Alaman, Kızılma-i Beç, Viyana ve Küçük Macar Kızılması olarak adlandırılmaktadır.

Evliya Çelebi, Kanunî'nin açtığı seferleri ve kuşattığı yerleri anlatırken "Kızılma-yı Beç sene 935' diye zikrediyor. "Evsaf payitaht şehri Alman-ı menhus (=Uğursuz Alman) ve darü'l-mülk'i Çesar-ı İmparator (=İmparator Çesarın başşehri) Kral-ı Engürüs (=Engürüs Kralı) yani bina-yi üsüvarısecc Kızılma-i hasin (=müstahkem, kuvvetli Kızılma) Kale-i Beç" bölümünde, Hristiyan tarihçilerinin, bu kaleyi İsa arkadaşlarından Şemu Sefa her yanı dolaşırken Alman ülkesine gelip "Minuçehr (=doğudan, İran sınırından gelme) evlâdından Mançuryan sohbet ile" görüşüp onun talimile

"Mançuryan (=Macarlar) in bu Beç Kalesi'ni yaptıkları ve zelle tarihinde (H. 935 yılında) Müslümanlardan Sultan Süleyman burasını kuşatacağı ve "Ganim tarihinde" (H. 1100 yılı) da Sultan Yusuf gelseniden korkup İslamlar ile barış yapın, diye Şem'un Sefanın bu Kale-i Beç İçin nece rumuz ve künuşalar (=hazineler) söyleyip burasını yaptırdığını yazdırdıklarını anlatır. "Hala bu elfaz-ı cifr camiler, Beç Kalesi içre istefani kilisesinde ve camii Macar ve Nemse ve Latin ve Yunan tarihlerinde, bu Beç Kızılmasını ve büyük Rim Papa Kızılmasını Osmanlı alacağı musarrahtır." da Beç Kızılmasını anlatırken "Cümle kulelerden biİstefanideyri'ninÇanlığı âli (yüce) olup cümle 770 kadar taş nerdübandır. Ve içinde cümle üç yüz adet sagir ve kebir hücre-i batrikanvardır; ve dahi zirve-i alasında bir altın taş vardır. Kamil yüz elli vekiye altın-ı halis dopdoludur. İçi on şinik buğday alır derler." diyerek Kanunî Sultan Süleyman'ın H.936'da Viyana'yı kuşatırken bu kuleyi topla dövmeğe kıyamayıp sonunda İslamlara ezan yeri olacağını düşünerek "Bu kale üzrealametüm olsun deyu mezkur altıntopu Süleyman Şah taşrada yapıp içerde krala gönderip krala (Ferdinand) dal dahi ol gice bu altıntopu bu çanlığın ta zirve-i alasına koyup, anıçün bu Beç Kalesine bu Altıntop için Kızılma-yıAlamanEngürüs" derler diye belirtir (Zillioğlu Evliya Çelebi VII: 152-176; Kırzioğlu 1942).

Fethi planlanmamış olan Beç Kızılması, arzu edilmesine rağmen alınamamıştı. 16 Ekim 1529 tarihinde kuşatma tamamen kaldırıldı ve Osmanlı Türk kuvvetleri İsviçre içlerine kadar hiç bir müdahale ile karşılaşmaksızın girdi ve aynı rahatlıkla çekildi. Almanya barış yapmak zorunda kaldı ve Macaristan'ın Türk yurdu olması gerektiğini kabul etti. Viyana bir başka sefere kalmıştı.

Sarı Saltuk ve Boğdan

Devletin kuruluş, teşkilatlanma, kurumlaşma ve genişlemesi süreçlerinde Sarı Saltuk hep anlatılır. Hızır İlyas, Kut İyesi Kıdır Ata benzeri bir derviş olan Saltuk Baba'ya her gittiği, gittiğinin anlatıldığı yerde makamlar bulunur, Pülümür Dağlarından Kırım'a kadar.

Sarı Saltuk'un anlatıldığı Saltukname'de Kızılalma'ya şöyle temas edilir:

"Bir ulu şehre çıktılar kim bir ulu hisar içinde bir ulu kilise kapusu berkitmiş, üstünde bir altın top kubbesinde dururdu. Kızıl altundan bir alma resminde idi. Pes andan Şerif Sarı Saltuk ayıttı; Bu nedir? dedi. Didiler, buna Kızıl-Alma dirler, didiler. Şerif emredikondılar. Tiz padişahına haber gönderdiler. Eyittiler; Gelün bizimle cenk itmen..." diye devam eder. Sarı Saltuk ve dervişleri savaşırlar ve galip olurlar, kaleye girerler. Sarı Saltuk kiliseye girer, orada bir kitabe görür. Kitabede Haçlılarla ilgili ibareler vardır. Sonra Kızılalmayı kilisenin kubbesinden çıkarmak ister. Hızır gelir ve şöyle der: 'Ya Şerif, destur yoktur kim sen onu indiresün. Ümmet-i Muhammet'den on halife gele onuncu halife indüriserdür.' Halifeleri sayar (Akalin 1987:176-177). Burada işaret edilen yer Dib-i Frengistanda bulunan Roma'da bir kilise ise de, fethedileceğine dair haber Roma olmadığını göstermektedir. O, Kızılalma'ya kadar varıyor ve onu elde edemiyor. Kızılalma'yı Osmanlılara bırakıyor (Yüce 1987: 303-304). Sarı Saltuk altın topu almış olsaydı, hedef bitecekti. Saltuknâme'de bu zihniyetin izleri görülür.

Subaşı Durak veya Estergon Kızılması

Estergon, Tuna'nın ovada kıvrıldığı, çevresindeki coğrafyaya hâkim bir tepe üzerinde kurulmuş kale şehri. Stratejik önemi haiz bir merkez. Evliya Çelebi; "Banisi Koca Macar Lasco'dur. Sonra neticeden neticeye geçip bir zaman Alan Kralları, bir zaman erdel kralları zaman da Kur Macar ve Orta Macar elinde kalıp badehu Engürüs kralı Lavuş Kralın eline girdi. Burada Millet-i Mesihiyede İstanbul patriğinden sonra üçüncü sayılan Enşek oturuyordu. Kale, Budininşimâlinde bir merhale baid yeri evci asumane ser çekmiş ve Tuna kenarına düşmüştür... Ve buna Orta Macar Kızılması derler." satırları ile Estergon'u anlatırken Peçevi; "Estergon'daki sarayları Matyaş kralı adlı bir Macar hanı yaptırmış olup sarayın iç yüzünde bir tulanî duvar üzerinde Stye (=iskit) memleketinin krallarının suretlerini kazdırmıştı ki, Macar kavmi andan gelmiştir ve burada sonraki hanlara ibret olacak ve kehanet gösterir biçimde Bodin krallarının suretlerini kazdırarak Macaristan'ın başına neler geleceğini ima ve işaret ettirdiği yazılıyor. Bütün bunlar Macar başşehirinde de bir Kızılmanın bulunduğu ve bu yüzden buranın bu adla anıldığını göstermektedir (Kırzioğlu1947).

Zigetvar

Büyük Kalona Kızılması olarak bilinen Zigetvar hakkında Peçevî Tarihindeki bilgiler şunlardır: "Ehl-i İslam Kızılalma'ya dek gidecektir dedikleri kelamın sebebini

beyan eder. (Ehl-i İslam kızılalmaya değin fethedecektir) Bu dahi malûmu şerif ola kim, ehl-i İslam Kızılalma'ya değin fethetse gerektir de bu, lisan-ı halkta iyidir, Lakin bu kelamın mehazı ve sebebi malum değildi. Sultan Süleyman Han Gazi Merhumun Gazavatın Kefere tevarihinden tercüme esnasında yazdıkları müşahedemiz olmakla tercüme etmek vaki oldu; yavesi tarih ve neticesi arz olunmuştur, diyerek Macar Kralı Matyaş'ın Lehlileri Macaristan'dan çıkarıp muzafferce Budin'e geldiği ve bunun Fatih Sultan Mehmed Belgrad'ı kuşatırken içeride kuşatılan (HunyadiYanoş) un oğlu olduğunu ve Estergon hakimi Erşek (Arşever) Yanoş'u kralın yanına çağırıp Estergon saraylarını ve bu kralın yaptırdığını ve bu saraylardan ulusu içindeki dört pencereden her biri üzerinde, gelecekte haber veren işaretli kabartmaları anlatarak konuya geçiyor.

"Bu dahi malum ola ki, büyük Kapona (Kalona) varoşunda yılda bir muayyen günde, bütün varoşun ve etraf cevanibinsagır ve kebir ve civan ve piri taşra sahraya çıkarlar ve ol sahrada olan Kızıl Kapona'da oğlancıklar bir eski türkü mırıldarlar. Kızıl Kapona dediği Kızılalmadır. Sınır taşı gibi bir alamet vazolunmuştur ve mırıldadıkları türkünün meali ve neticesi; Türk padişahı cümle kuvvet ve azameti ile bu mahalle değin gelse gerektir. Ve Allaha itikat olsun ki, Türk padişahı ol kadar yukarıya (Kuzey) gide ki ta ki Kalona'ya vara. Nemçe memleketinde çak (=çok) şenlik kalmaz. ZiraKalona şehri uzak yerde vaki olmuştur. Şöyle ki, yeryüzünün aşağı tarafına düşmüştür. Rud suyu yanındadır ki ol andan deryaya dâhil olur(Kırzioğlu 1942)

II. Osman'ın İdeali

Fransız yazar Mademe de Gomez, "Genç Osman" diye isimlendirdiği II. Osman'ın düşüncelerini; "Lehistan Seferi Baltık Denizi'ne çıkmak, oradan donanma kurup hem Akdeniz'den, hem Baltık Denizi'nden Avrupa'yı abluka altına alarak İtalya üzerinden kıtanın ortalarına doğru yürümek imkânlarını temin için açılmıştır' Herhâlde bu heybetli proje "Sultan-ı dem" in yer yuvarlağına hâlâ Kızıl-Elma nazarıyla baktığını gösterir." (Danışmend 1982: 130) cümleleri II. Osman'ın düşünce dünyasını, Avrupa'da genişleme arzusunu açıklar.

Bağdat Kızılelması

IV. Murad 17 yıllık saltanatı döneminde Osmanlı Devleti'nin iç meselelerini nispeten hâledip Batı'ya gitmekten çok Doğu'ya önem vermişti. Bunlardan en önemlisi Bağdat seferidir. Bağdat seferine katılan, hayatı etrafında hikâye oluşan Genç Osman ve Onun kahramanlığı, Kızılelmaya ulaşma arzusu anonim bir şiirde şöyle dile getirilir:

Atamdan öğrendim ata binmeyi
Pirimden öğrendim kılıç çalmayı
Dilerim Mevla'dan Kızıl Elma'yı
Yan anam yan, bana derler Genç Osman

Uyvar'ın Fethi, Almanya, Yeniden Batı Kızılması'na Dönüş

Osmanlı kuvvetler, Sultan IV. Mehmet döneminde Köprülü Mehmet Paşa'nın bilgisi ve tecrübesi ışığında yeniden Batı'ya yönelir. Uyvar fethedilir. Deli Hüseyin Paşa'nın ölmeden önce Kızılma'ya dek varacağı anlatılır. Anonim bir şiirde bu duygu şöyle dile getirilir:

“Şühedaya serdar olam der idim
Kâfirin defterin düreyim der idim
Kızıl Elma' ya dek varayım der idi
Neyleyim bir daha fırsat bulamadım.” (Koz 1986: 217)

17. Yüzyılın son çeyreğinde, Almanların Macaristan üzerine gelmesi sonucu sefere çıkan Osmanlı Ordusu, Macaristan'a girer. Slovakya, Avusturya, Bohemye. Alarovya, Silezya, Lehistan topraklarını tarar, Viyana'ya ulaşırlar. Bu sefer Gevheri'nin şiirlerinde şu mısralarla ifade olunur:

Gaziler Serveri binip düdüle
Evliya vü enbiya ve melekler ile
Mucizat-ı Nebi ve Lûtf-ı Hak ile
Kızılma'ya dek uçmak isteriz.” (Elçin 1984: 461)

Uyvar'ın fethi ile Kızılma biraz daha yakındır. Gevheri'nin koşmasındaki duygular, anonim bir şiirde şöyle dile getirilir:

“Tondan tona atubdurkal'anın her bir taşın
Asker-t küffar görünce aktı gözinin yaşın
İnşallah Kızıl Elma'da çekeriz atın başın
Hadilillahfeth-olundaKal'a-i Uyvar.” (Koz 1986: 217)

Dağıstan'dan Moskova'ya Kızılma

III. Ahmed döneminde yaşayan Âşık Ravzi'nin bir şiirinden Kızılma'nın Moskova olduğu anlaşılmaktadır.

Kalktılar lağımçı, topçu, cebeci
Düzmüş askerini eyler çarhacı
Yıkarlar başına tahtını, tacı
Ta Kızıl Elma'dan nişanımız var.” (Köprülü 1962: 409-410)

Yine III. Mustafa döneminde olan Türk-Rus savaşını (1768-1774) Âşık Mustafa'nın Moskof Destanı'nda Kızılma'yı, Kızılma'nın Moskova'da olduğunu işâret eder.

Asiküffar kasavete dalmada
Bütün kullar şâd (an) olup gülmede
Donanma ederiz Kızıl Elma'da
Mesken tutup İslam kalsa gerekdür.” (Koz 1986)

III. Sultan Ahmed döneminde Tiflis, Dağıstan ve Şirvan'ı işgale gelen Rus kuvvetlerine karşı Silahdâr İbrahim Paşa komutasında yapılan Gürcistan seferi

Yapılan savaşlar, verilen mücadeleler toplumun bilinçaltında var olan ve varılması gereken hedefi, Kızılma'yı diri tutar.

anlatılırken Kurbanî tarafından söylenen destanda Kızılma'nın Rus'un merkezi olması gerekir.

“Serasker yönelmiş yolda gelmede
Murad'ı, Şirvan'ı, Şah'ı almada
Eski nişanımız Kızılma'da
O aşılmaz dağlar, beller bizimdir.”

Âşık Kurbanî'nin bu destanı, Revan Türkleri tarafından İran'da hükümler olan Afşar Boyundan Nadir Şah ile de ilgili olmalı. Nadir Şah döneminde Kızılma, Rus işgali altındaki Dağıstan'dır.

“Şah niyyet eyledi Kızılma'ya
Yanı sıra bütün hanlar yerisin

Çekilsin kılıçlar ecneb(i) üstüne

“Su yerine kızıl kanlar yerisin.” (Kırzioğlu 1942)

XIX. Yüzyıl veya Yeni Bir Başlangıç

Osmanlı Türk Devleti XIX. yüzyıla girerken, yeni gelişmelere bağlı olarak kendisini Avrupa medeniyetine girmek mecburiyetinde hissediyordu. Devletin dışarıda yaşadığı toprak kayıpları, içeride olan isyanlar, sosyal karışıklıklar iyiden iyiye merkezî otoriteyi endişelendirmektedir. Toplumda ise, bu endişelerin yerini Osmanlı dışında kalan ve düşmanca tavır alan dış ülkelerin müdahaleleri yüksek bir bilinç oluşturmaktadır. Bu bilinç yeniden büyüme, genişleme bilinci, fetih bilincidir. Toplum romantik de olsa, iç huzurun sağlanmasını göz önüne alarak bu duygularla dışarıya meydan okumaktadır.

Devlet-i Al-i Osmanî'nin ayakta olduğu bütün dünyaya, özellikle varılacak, fetholunacak, beldelere Âşık Nigarî'nin bir şiiriyle duyurulur adeta:

“Her biri bir güne oldular yeksan
Olmadı bir zerre kimseye ziyan
Def'etti kazayı Rahmet-i Yezdan
Nâmu Şânıgitti Kızılma'ya” (Köprülü 1962: 477)

Türkiye'deki yenilikler, gelişmeler yeniden bir medeniyetin yaratıldığını işaret etmektedir. Türkiye ve Avrupa'ya yeni bir kimlik kazandıracağı, bunun da fes ile sembolize edildiği *Şem'î'nin* bir şiirinden anlaşılmaktadır.

“İftihar- Pâdişahîâkil-i dânyaya fes
Tac-ı nifrattır giyin âlâya fes ednaya fes
An-karib olsa gerek a'dâdan efendim intikâm
İzn-i Hak'la giydirir kavm-i Kızıl -Elma' ya fes” (Halıcı 1982: 33)

Fetihten Birliğe

19. Yüzyıl Türkiye'si, kendini koruma, yenileşme, yeni bir medeniyet dairesinde yaşama iradesi sergileme gayretindedir. Yapılan savaşlar, verilen mücadeleler toplumun bilinçaltında var olan ve varılması gereken hedefi, Kızılelma'yı diri tutar. Toplumun maneviyatı ancak bu yolla ayakta kalabilmektedir. Tarihî dönemlerde, önceki zamanlarda yaşanan zaferler toplumun zihninde canlı durmakta ve yeni başarıların elde edilmesi özlenmektedir. Bu bilinç, Türk edebiyatına da yansır ve birçok anlatı ve şiir ortaya çıkar. Zaman birlik zamanıdır artık.

İsmail Hami Danişmend, Kızılelma'nın Osmanlı Türk Devleti'nin son dönemlerinde çürüyüp gittiğini söyler. Oysa Kızılelma'nın çürüyüp gitmesi değil, belki değişime uğraması demek doğru olur. Zira Osmanlı'nın kaybettiği vatan topraklarından Türkiye'ye gelenlerin toplandığı yeni bir vatan anlayışı birleşmeyi, birlikte olmayı da mecbur kılmaktaydı. 19. yüzyıl şairlerinden Ahû bu toplanmayı şu mısralarla ifade eder:

“İran'dan Turan'dan geldi bunca can
Sultan enbiyasın emrine kurban
Seksen bin derler Urum erleri
Doksan bindir Horasan'ın pirleri
Sultan Hacı Bektaş Ser neferleri
Yürüttü bir cansız divar önünde” (Banarlı 1977: 848-849)¹¹

Kızılelma, Oğuz, Hun, Gök-Türk, Selçuklu ve Osmanlı Türk devletlerinin kuruluşlarını takip eden yıllarda bir Türk birliği sağlamaları gibi, Türkiye'de de kuruluş dönemine hazırlık olarak ve o dönemde Türk birliğini sağlamak yönünde Turan olmuştur.

1868 yılında kurulan Yeni Osmanlılar Cemiyeti vatan, millet, hukuk ve hürriyet gibi kelimeleri kullanmakla Osmanlı Dönemi'nde Türkçülük hareketinin siyasi tohumlarını atarlar. Ahmet Vefik Paşa, Enver Paşa, Ahunzade Mirza Feth Ali Bey, Süleyman Paşa, Buharalı Şeyh Süleyman Efendi Ahmet Mithat Efendi, Akçuraoğlu Yusuf, Ahmet Cevdet Paşa, Şemseddin Sami, Necip Asım Bey, Veled Çelebi, Emrullah Efendi, Bursalı Tahir Bey, Raif Fuad Bey, Necip Bey, Müftüoğlu Ahmet Hikmet, Ziya Gökalp, Mehmed Emin, Tunalı Hilmi, Akçuraoğlu Yusuf, Hüseyinzade Ali Bey, Ağaoğlu Ahmed gibi şahsiyetlerin omuzlarında yükselen Türkçülük cereyanı 1908 yılından itibaren teşkilatlanmaya başlar.

1908 yılında kurulan Türk Derneğinin gayesi, Türk milletinin kültürünü, dilini, mazideki ve haldeki durumlarını, edebiyatlarını, folklor, etnoloji ve etnografyalarını incelemek, dilin bütün Türkler arasında ilim dili olacak şekilde kullanılmasını sağlamaktır. 1911 yılında Türk Yurdu kurulur Bu derneğin gayesi Türklerin zekâ ve irfanca seviyelerinin yükselmesini, gelir ve teşebbüs sahibi olmalarını sağlamaktır. Türk milletini ortak değerler etrafında birleştirmeyi gaye edinen dernek, bu maksatla bir de dergi çıkarır.

Kızılma'yı
Turan olarak
ifade eden Ziya
Gökalp, Türkiye
devletinin
kuruluşuyla
Türkiyecilik
aşamasının
tamamlandığını
ifade eder.

Türklerin, millî, ilmî, sosyal, iktisadi seviyelerinin yükseltmesini, Türkçenin ve Türklüğün yükselip ilerlemesini gaye edinen Türk Ocağı kurulur. Selanik'te Türkçülük fikrini savunan, Türk millî yapısı ve dili için çalışmayı gaye edinen Genç Kalemler de aynı dönemde kurulmuş demektir.

Genç Kalemler'in İstanbul'a nakli, diğer Türkçü derneklerle ve onların üyeleriyle birlikte çalışmaya başlamaları, Türkçülük nazariyatı sahasında merkez kişi olarak Ziya Gökalp'ın seçilmesi, Türk Birliği'ni, Turan düşüncesini Kızılma yapar (Çetin Ankara 2011 134-144).

Kızılma Turan Olur

Son dönem Türk düşünce ve edebiyat dünyasında Kızılma ülküsünün büyük siması şüphesiz Ziya Gökalp'tır. O, bütün eserlerinde Kızılma'yı Turan olarak düşünmüş, Turan devleti içinde de Türk'ün ortak dil, ortak duygu, sevinç, keder ve kısaca ortak hayata sahip olmasını anlamıştır. Turan şiirinde:

"Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan;

Vatan, büyük ve müebbed bir ülkedir Turan." (Ziya Gökalp 1976: 5)

Ziya Gökalp, bütün eski akrabaları kavmi bir camia altında birleştirerek bir unvanın lüzumuna işaret eder. Bu müşterek unvana ise Turan ismi verilir. Ziya Gökalp, Turan hakkındaki görüşlerini şu şekilde belirtir; "Türkçülerin uzak mefkûresi (Turan) namı altında birleşen Oğuzları, Tatarları, Kırgızları, Özbekleri, Yakutları lisanda, edebiyatta, harsta birleştirmektir. Bu mefkûrenin bir şe'niyet haline geçmesi mümkün mü, yoksa değil mi? Yakın mefkûreler için bu cihet aranır da, uzak mefkûreler için aranmaz. Çünkü uzak mefkûre, ruhlardaki vecdi namütenahi bir dereceye yükseltmek için, istihdâf edilen çok cazibeli bir hayaldir..."

İşte, Turan mefkûresi de bunun gibidir. Yüz milyon Türk'ün bir millet hâlinde birleşmesi Türkçülük için en kuvvetli bir vecdmenbaıdır, Turan mefkûresi olmasaydı, Türkçülük bu kadar süratle intişar etmeyecekti. Mamafih kim bilir? Belki, istikbalde (Turan) mefkûresinin husulü de mümkün olacaktır, mefkûre, istikbalin halikidir,

Dün Türkler için hayalî bir mefkûre hâlinde bulunan (millî devlet), bugün Türkiye'de bir şe'niyet hâlini almıştır..." ifadelerinden sonra Turan'a, Kızılma'ya ulaşmada üç aşamalı bir süreçten bahseder. Bunlar; Türkiyecilik, Oğuzculuk yahut Türkmencilik ve Turancılıktır. (Ziya Gökalp 1986: 23-24).

Kızılma'yı Turan olarak ifade eden Ziya Gökalp, Türkiye devletinin kuruluşuyla Türkiyecilik aşamasının tamamlandığını ifade eder. Ziya Gökalp'ten

sonra gelen fikir ilim ve adamları da Ziya Gökalp'i takip ederek Turan'dan Türk birliğini ve bunun da Türk milletinin geleceği için önemli olduğunu anlamaktadırlar.

Ziya Gökalp başta olmak üzere Ömer Seyfettin, Mehmet Emin Yurdakul, H. Nihal Atsız, Namdar Rahmi Karatay ve başka fikir adamları Kızılelma'yı Turan olarak anlarken, Turan Devleti modelinden yönetim biçimine kadar her yönüyle fikir üretmişlerdir.

Kızılelma kimi zaman Türk edebiyatında işlenen bir konu olmuş, kimi zaman tüzel kişiliği olan bir fikrî kuruluşun ulaşmak istediği hedef olmuştur. Türk siyasî hayatında da varlığını hissettiren Kızılelma düşüncesi sadece Türkiye'de değil Türkiye dışındaki Türk dünyasında da, adı Kızılelma olmasa bile, konuşulan, düşünülen ulaşılması gereken amacı belirten bir fikrî yapıdır.

- 1 Bu konuda daha geniş bilgi için; İsmail Hâmi DANİŞMEND, *GarbMenbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlakı*, İstanbul, 1982; Osman TURAN, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, İstanbul 1979; Ramazan Şeşen, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara 1985; Mehmet ŞEKER, *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması*, İstanbul 1973; Mehmet ŞEKER, *Müslüman Coğrafyacıların Gözüyle Ortaçağ'da Türkler*, İstanbul 2004; Ramazan ŞEŞEN, *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Ankara 1985; Lazslo RASONYI, *Tarihte Türklük*, Ankara 1988.
- 2 Bu konuda daha geniş bilgi ve örnekler için bk. İsmet ÇETİN, *Kızıl Elma*, Ankara 2011; Zeki Velidi TOGAN, *Oğuz Destanı*, İstanbul 1972; Saadettin GÖMEÇ, *Türk Kültürün Ana Hatları*, Ankara 2006
- 3 Türk Devlet geleneği ve devlet yönetiminde kut kavramıyla ilgili; Saadettin GÖMEÇ, *Türk Kültürünün Ana Hatları*, Ankara 2006; İbrahim KAFESOĞLU, *Türk Millî Kültürü*, Ankara 1980; Adnan GÜNEY, *Türk Siyasi Kültüründe Devlet Anlaşışı*, Isparta 2002; Nihal ATISIZ, *Türk Tarihinde Meseler*, İstanbul 1980; Aydın SAYILI, *Ortaçağ bilim ve Tefekküründe Türklerin Yeri*, Ankara 1985.
- 4 Göktürkle ve devlet fikri hakkında bk. Saadettin GÖMEÇ, *Kök Türk Tarihi*, Ankara 1999; Saadettin GÖMEÇ, *Türk Kültürün Ana Hatları*, Ankara 2006.
- 5 Rivayete göre Tuğrul Bey Hamedan'a girerken Baba Tahir Uryan ve Baba Cafer'le karşılaşır. Onlara büyük hürmet gösterir. Baba Tahir kendisine; "Ey Türk! Allah'ın halkına ne yapmak istiyorsun?" diye sorar. Tuğrul Bey; "Ne emredersen onu icra ederim." der. Baba Tahir; "Muhakkak Allah adalet ve ihsan yapmayı buyurur." ayetini okur ve "Tanrı'nın emrini yap." der. Tuğrul Bey, öyle yapacağını söyler. Bunun üzerine Baba Tahir Sultanın elini tutarak ona parmağındaki yüzüğü verir ve şöyle der; "Bunun gibi dünya ülkelerini senin eline koydum; adalet üzere ol." der. Sultan bu yüzüğü uğurlu sayar ve devamlı taşır.
- 6 Daha geniş bilgi için bkz. M. Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamanı*, İstanbul, 1976; M. Altay Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara, 1979.
- 7 Dahgeniş bilgi için bk. Osman Turan *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 2010; Osman Turan,

- Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti İst. 1969. Ali SEVİM, Anadolu'nun Fethi ve Selçuklular Dönemi, Ankara1988.;Faruk SÜMER. *Selçuklu* Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Ankara, 1990, Mehmet ŞEKER, Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Ankara1987.;Fuad KÖPRÜLÜ, Türk Edebiyatında İlk Mutassavıflar (2. Baskı).Ankara 1966.
- 8 Kaynaklar, burada sayılan zümreler dışında fakih zümresinde de bahseder. Bu konuyla daha geniş bilgi ile F.Köprülü ve A.Y.Ocak'ın bu konudaki görüşleri için. bk. Mehmet GEL,Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Fakihler ve Tursun Fakih, Ankara 2004 (G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),
- 9 Bu konuda daha geniş bilgi için bk.Yaşar YÜCEL, Kadı Burhaneddin, Ankara 1987; Yaşar YÜCEL, Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402), Ankara 1989; Abdülkerim ÖZAYDIN, Kadı Burhaneddin, TDV İA, C:24;Hatice TÖREN, (Kadı Burhaneddin'in) Edebî ve tasavvufî Şahsiyeti; TDV İA, C:24, İstanbul 2001; Daha geniş bilgi için bkz., "Hayrunnisa ALAN, Bozkırdan Cennet Bahçesine Timurlular, İstanbul 2007; Yaşar YÜCEL, Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402), Ankara 1989; İsmail AKA, Timur ve Devleti, Ankara 1991;
- 10 Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. :Evlia Çelebi, Seyahatname, C:6, s.1992-1993 ve Budin hakkında aynı kaynağın 1977-2007 sayfalarına bakılabilir. ;ATSIZ, Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler İst. 1971, 2.65; Kızıoğlu, Fahrettin, Türk Millî Geleneğinde Kızılalma ve Yerleri II. Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, 8:2. (Nisan 1985) s:41-47.
- 11 BANARLI, age., s. 848-849

Kaynaklar

- AKALIN, Şükrü Halûk, Anadolu ve Balkanlarda Sarı Saltuk, <http://turkoloji.cu.edu.tr>.
- ATSIZ, (1973), Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nden Seçmeler İstanbul 1971.
- ATSIZ, Türk Ülküsü, Ankara, s.18- 19.
- BANARLI, Nihat Sami (1977), .Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul.
- BARKAN, Ö. Lütfi (1942),İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri, Vakıflar Dergisi, C:2, Ankara.
- ÇETİN, İsmet(2011), Kızılalma, Ankara.
- ÇETİN, İsmet (2008), Tursun Fakih, Hayatı ve Edebi Şahsiyeti, Ankara.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi (1982), GarbMenbalarına Göre Eski Türk Seciye ve Ahlâkı, İstanbul.
- Ebü'l-Hayr-ı Rûmî (1987), Saltuk-Name (Hz. Ş.H.AKALIN) Ankara.
- ELÇİN, Şükrü (1984), Gevherî Divanı, Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2003), Orhun Âbideleri, İstanbul.
- GÖKALP, Z. (1976),Kızıl Elma, (Derleyen, Hikmet Tanyu), İstanbul.

- GÖKALP, Z. (1986), Türkçülüğün Esasları, (Hazırlayan; Mehmet Kaplan), Ankara.
- GÖMEÇ, Saadettin (1999), Kök Türk Tarihi, Ankara.
- GÖMEÇ, Saadettin (2006), Türk Kültürün Ana Hatları, Ankara.
- GÜL, Muhittin, Türk- Gürcü İlişkileri ve Türkiye Gürcüleri, Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi,
11, 1, 75-108 (Haziran 2009).
- GÜMÜŞ, Nebi, "İlk Selçuklu-Gürcü Karşılaşması: Pasinler Savaşı ve Sonuçları", Din Bilimleri, VI, 3, (Temmuz-Eylül 2006), 199-219.
- GÜNGÖR, Erol (1993), Değerler Psikolojisi. Amsterdam.
- GÜZEL, Abdurrahman (1999), Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Ankara .
- HALICI, Fevzi (1982), Âşık Şemi Hayatı ve Şiirleri, Ankara.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1987), Türk Bozkır Kültürü, Ankara.
- KARATAY, N.R., Kızılalma'ya Dair Bir Vesika, Uludağ. C.I, s. 6 s.10-12.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin, Roma Kızılalması. Çınaraltı. C:2. s.39 (20 Haziran 1942) s. 6-7
- KIRZIOĞLU, Fahrettin, Türk Milî-Geleneğinde Kızılalma ve Yerleri I. 1
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1986), Macaristan Kızılalması, Çınaraltı, C:2, s:37, (6 Haziran 1942).
- KOZ, Sabri, Aşık Edebiyatımızda Kızıl Elma III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Cilt II. Halk Edebiyatı, Ankara. s.217.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1962), Türk Saz Şiirleri, Ankara.
- KÖPRÜLÜ, Fuad (1966), Türk Edebiyatında İlk Mutassavıflar (2. Baskı).Ankara.
- KÖPRÜLÜ, (1988), Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Ankara.
- KÖYMEN, M. Altay (1979), Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Ankara.
- KÖYMEN, M. Altay (1976), Tuğrul Bey ve Zamanı, İstanbul.
- Lazslo RASONYI (1988), Tarihte Türklük, Ankara.
- OCAK, A.Yaşar (1998), Din ve Düşünce ,Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi C:II, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar (1992), Kalenderiler Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler, Ankara.
- SEYFETTİN, Ömer (1977), Türklük Ülküsü, İstanbul.
- ÖNCÜL, Kürsat (2008), Dede Korkut Hikâyelerinde Savaşçı Kadın Tipi ve Animus Kavramı, Turkish

Spring

ÖZDEMİR, Mehmet Nadir (2008), Abbasi Halifeleri ile Büyük Selçuklu Sultanları Arasındaki Münasebetler,

Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S: 24, 315-367, Konya.

ÖZENSEL, E. "Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değerler", Değerler Eğitimi Dergisi, I, 3.

ÖZTUNA, Yılmaz (1994), Büyük Osmanlı tarihi, İstanbul.

PAKALIN, M. Zeki (1983), Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, C.II, İstanbul.

SEVİM, Ali (1988), Anadolu'nun Fethi ve Selçuklular Dönemi, Ankara.

SÜMER, Faruk (1990), Selçuklu Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri, Ankara.

ŞEKER, Mehmet (1987), Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması Ankara.

ŞEKER, Mehmet (2004), Müslüman Coğrafyacıların Gözüyle Ortaçağda Türkler, İstanbul.

ŞEŞEN, Ramazan (1985), İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri, Ankara.

GÜNDÜZ, Tufan (2010), Son Kızılbaş Şah İsmail, İstanbul.

TURAN, Osman (1969), Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, İstanbul.

TURAN, Osman (2010), Selçuklular Zamanında Türkiye, İstanbul.

TURAN, Osman (1979), Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi, İstanbul.

ÜLKEN, H. Z. (2001), Bilgi ve Değer. İstanbul.

YÜCE, Kemal (1987), Saltuk Name'de Tarihi, Dini ve Efsanevi Unsurlar, Ankara.

YÜCEL, Yaşar (1987), Kadı Burhaneddin, Ankara.

YÜCEL, Yaşar (1989), Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402), Ankara.

ZİLLİOĞLU Evliya Çelebi, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, (Sadeleştiren:TevfikTemelkuran), C:2, 6, 7, İstanbul, 1978-1980.